

“İSTANBUL İLİNDE SOSYAL HİZMET ALGISI ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI” ÖN RAPORU

Mayıs 2012

“İSTANBUL İLİNDE SOSYAL HİZMET ALGISI ÜZERİNE BİR ALAN ARAŞTIRMASI” ÖN RAPORU

Araştırma Koordinatörleri
Pınar Akkuş & Özgür Aktükün

Sosyoloji Mezunları Derneği & Friedrich Ebert Stiftung Derneği İstanbul Şubesi

İstanbul, 2012

İÇİNDEKİLER

Teşekkür	7
Önsöz	8
1. GİRİŞ	11
1.1. Yeni-Liberal Politikaların Yörüngesinde Yenilen(en) Sosyal Hizmetler	11
1.2. Türkiye’de Yenilen(en) Sürece Kısa Bir Bakış	16
2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	20
2.1. Araştırma Tasarımı ve Örneklem	20
2.2. Araştırmanın Sınırlılıkları	21
2.3. Veri Toplama ve Değerlendirme Süreci	22
3. BETİMSSEL SONUÇLAR ve TARTIŞMA	23
3.1. Cinsiyet Dağılımı	23
3.2. Yaş Aralığı	24
3.3. Medeni Durum	25
3.4. Eğitim Durumu	25
3.4.1. Eğitim Durumu ve Gelir Düzeyi Arasındaki İlişki	26
3.5. İstihdam Durumu ve Sosyal Güvence Dağılımı	27
3.5.1. Düzenli Bir İşte Çalışma Durumu ile Cinsiyet Arasındaki İlişki	28
3.6. Gelir Dilimleri ve Katılımcıların Kendilerini Tanımladıkları Gelir Düzeyi	28
3.7. Kurumun Tanınma Derecesi ve Kaynakları	30
3.8. Kurumsal Hizmetlerin Bilinirliği	31
3.8.1. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun Görevleri: “Kimsesiz Çocukların Bakımını Üstlenmek”	31
3.8.2. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun Görevleri: “İstismara (şiddet, taciz, tecavüz, zorla çalıştırma, dilendirme vb.) Uğrayan Çocukların Bakımını Üstlenmek”	33
3.8.3. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun Görevleri: “Şiddet Gören Kadınların Bakım ve Korumasını Üstlenmek”	34
3.8.4. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun Görevleri: “Yaşlıların, Engellilerin Bakımını Üstlenmek”	35

3.8.5. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun Görevleri: “Yoksul İnsanlara Ekonomik Destek Sağlamak”	36
3.9. Sosyal Hizmet Kimin Görevidir?	37
3.9.1. Sizce Muhtaç Kişilere Destek Olmak Öncelikle Kimin Görevidir?	37
3.10. Herhangi Bir Nedenden Dolayı Hayatınızı Kendi Başınıza İdame Ettiremeyecek Durumda Olursanız Sorununuzun Çözümü İçin İlk Kime veya Nereye Başvurursunuz?	39
3.11. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’ndan Destek Alma Konusundaki Düşünceler	40
3.11.1. Sosyal Hizmet Hak mıdır?	40
3.11.2. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’ndan Destek Almak Onur Kırıcı mıdır?	42
3.11.3. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumundan Destek Almak Mecburiyettir	43
3.12. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’ndan Yardım İsteme Nedenleri	44
3.12.1 “Çalışmak İstememek” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir ve Eğitim Durumu İlişkisi	45
3.12.2 “İş Bulamamak” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir ve Eğitim Durumu İlişkisi	46
3.12.3. “Evde Bakıma Muhtaç Engelli’lerin Olması” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir ve Eğitim Durumu İlişkisi	47
3.12.4. “Her şeyi Devletten Bekleme Alışkanlığının Olması” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir ve Eğitim Durumu İlişkisi	48
3.12.5. “İnsanların Başına Beklenmedik Felaketlerin Gelmesi (trafik kazası, doğal afetler, hastalık vb.)” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu İlişkisi	49
3.12.6. “Kadınların Çalışmasına İzin Verilmemesi” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir ve Eğitim Durumu İlişkisi	49
3.13. Yaşadığınız Bölgede Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna Bağlı Bir Kuruluşun Olmasını İster miydiniz?	50
3.14. Herhangi bir Yardım Yapacak Olsaydınız Kime ya da Nereye Yapardınız?	51
4. SONUÇ YERİNE	53
4.1. Ek Tartışma Başlıkları	55
5. KAYNAKÇA	56
6. EK: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname	57

TABLolar VE GRAFİKLER

Tablo 1: İlçelerde Uygulanmış Anket Sayıları

Tablo 2: Eğitim Durumu

Tablo 3: Eğitim ve Gelir Durumu Arasındaki İlişki

Tablo 4: Sosyal Güvence Durumu

Tablo 5: Düzenli Bir İşte Çalışma Durumu ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

Tablo 6: Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu ve Ekonomik Düzeyi Arasındaki İlişki

Tablo 7: Kurumun Tanınma Derecesi ve Kaynakları

Tablo 8: SHÇEK'in Görevi Kimsesiz Çocukların Bakımını Üstlenmektir

Tablo 9: "SHÇEK'in Görevi Kimsesiz Çocukların Bakımını Üstlenmektir." Yargısına Eğitim Durumunun Etkisi

Tablo 10: "SHÇEK'in Görevi Kimsesiz Çocukların Bakımını Üstlenmektir." Yargısına Gelir Durumunun Etkisi

Tablo 11: "SHÇEK'in Görevi Kimsesiz Çocukların Bakımını Üstlenmektir." Yargısına Düzenli İşte Çalışma Durumunun Etkisi

Tablo 12: SHÇEK'in Görevi İstismara (şiddet, taciz, tecavüz, zorla çalıştırma, dilendirme vb.) Uğrayan Çocukların Bakımını Üstlenmektir.

Tablo 13: SHÇEK'in Görevi Şiddet Gören Kadınların Bakım ve Korumasını Üstlenmektir.

Tablo 14: SHÇEK'in Görevi Yaşlıların, Engellilerin Bakımını Üstlenmektir.

Tablo 15: "SHÇEK'in Görevi Yoksul İnsanlara Ekonomik Destek Sağlamaktır." Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu İlişkisi

Tablo 16: "SHÇEK'in Görevi Yoksul İnsanlara Ekonomik Destek Sağlamaktır." Yargısı ile Düzenli Bir İşte Çalışma Durumu İlişkisi

Tablo 17: Muhtaç Kişilere Destek Olmak Kimin Görevidir?

Tablo 18: "Devlete de Hayırsever Vatandaşlara da Eşit Görev Düşer." Yargısına Gelir Durumunun Etkisi

Tablo 19: "Devlete de Hayırsever Vatandaşlara da Eşit Görev Düşer." Yargısına Eğitim Durumunun Etkisi

Tablo 20: Herhangi bir Nedenden Dolayı Hayatınızı Kendi Başınıza İdame Ettiremeyecek Durumda Olursanız Sorununuzun Çözümü İçin İlk Kime ya da Nereye Başvurursunuz?

Tablo 21: SHÇEK'ten Destek Alma Konusundaki Düşünceler

Tablo 22: SHÇEK'ten Destek Almak Haktır

Tablo 23: “SHÇEK’ten Destek Almak Haktır.” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu İlişkisi

Tablo 24: “SHÇEK’ten Destek Almak Haktır.” Yargısı ile Eğitim Durumu İlişkisi

Tablo 25: SHÇEK’ten Destek Almak Onur Kırıcıdır

Tablo 26: “SHÇEK’ten Destek Almak Haktır.” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu İlişkisi

Tablo 27: “SHÇEK’ten Destek Almak Mecburiyettir.” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu İlişkisi

Tablo 28: “SHÇEK’ten Destek Almak Mecburiyettir.” Yargısı ile Eğitim Durumu İlişkisi

Tablo 29: İnsanların SHÇEK’ten Yardım İsteme Nedenleri

Tablo 30: “Çalışmak İstememek.” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu İlişkisi

Tablo 31: “Çalışmak İstememek.” Yargısı ile Eğitim Durumu İlişkisi

Tablo 32: “İş Bulamamak” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu İlişkisi

Tablo 33: “İş Bulamamak” Yargısı ile Eğitim Durumu İlişkisi

Tablo 34: “Evde Bakıma Muhtaç Engelli\lerin Olması” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu İlişkisi

Tablo 35: “Evde Bakıma Muhtaç Engelli\lerin Olması” Yargısı ile Eğitim Durumu İlişkisi

Tablo 36: “Her şeyi Devletten Bekleme Alışkanlığının Olması” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu İlişkisi

Tablo 37: “Her şeyi Devletten Bekleme Alışkanlığının Olması” Yargısı ile Eğitim Durumu İlişkisi

Tablo 38: “İnsanların Başına Beklenmedik Felaketlerin Gelmesi (trafik kazası, doğal afetler, hastalık vb.)” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu İlişkisi

Tablo 39: “Kadınların Çalışmasına İzin Verilmemesi” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu İlişkisi

Tablo 40: “Kadınların Çalışmasına İzin Verilmemesi” Yargısı ile Eğitim Durumu İlişkisi

Tablo 41: Herhangi Bir Yardım Yapacak Olsaydınız Kime ya da Nereye Yapardınız?

Grafik 1: Cinsiyet Dağılımı

Grafik 2: Yaş Aralığı

Grafik 3: Medeni Durum Dağılımı

Grafik 4: İstihdam Niteliği

Grafik 5: Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu Dağılımı

Grafik 6: Gelir Düzeyi Tanımlama Dağılımı

Grafik 7: Yaşadığınız Bölgede SHÇEK’e Bağlı Kuruluş Olmasını İster miydiniz?

KISALTMALAR

International Monetary Fund (IMF)

Kanun Hükmünde Kararname (KHK)

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı (S.S.Y.B)

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)

Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP)

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF)

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV)

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)

TEŞEKKÜR

Küçük bir soruyla başladığımız bu çalışmamızda desteklerini bizden esirgemeyen, her türlü soru ve sorunumuzda engin bilgilerini bizimle paylaşan çok değerli hocamız Prof. Dr. Esin Küntay'a, çalışmamızın soru kâğıtlarının düzenlenmesinde ve veri analizlerinin çıkarılmasında çok büyük emeği geçen değerli hocamız Yrd. Doç. Dr. Aylin Aktükün'e, teknik konularda karşılaşılan bütün sorunların aşılabilmesi ve çalışmanın tamamlanabilmesi için maddi manevi desteklerini esirgemeyen Friedrich Ebert Stiftung Derneği İstanbul Temsilciliği'ne ve sevgili dostumuz Yasemin Ahi'ye, Sosyoloji Mezunları Derneği'nin yola çıktığı ilk günden beri adını hep farklı kılmaya çalışan, doğru ve anlamlı çalışmalar yapmaya teşvik eden sevgili başkanımız Ünal Özen'e, çalışmamızın tasarım ve grafiklerini düzenleyen sevgili dostumuz Tayfun Koç'a, dernek çatısı altında yürütülen tartışmalarla çalışmamızın gelişimine katkı sunan bütün üyelerimize, saha çalışmamızı yürüten saha koordinatörlerimiz Hülya Mete, Can Doğan ve saha ekibimiz Hilal Başak Demirbaş, Rojname Ataş, Cansu Mesedilci, Elif Demirbaş, Hilal Doyran, Deniz Tatlı, Esra Aslan, Sevgi Canpolat, Büşra Çiçek ve Hülya Açar'a sonsuz teşekkürü bir borç biliriz.

Son olarak sevgili annesini ve Pınar teyzesini akşamları ve hafta sonları kendi oyun zamanından feragat ederek bu çalışmaya adamalarına izin veren küçük sevgilimiz Aykut'umuza sonsuz sevgilerle... Sen daha güzel bir dünyada yaşayabilesin diye.....

ÖNSÖZ

Sosyal refah devletinin tüm dünyada sorgulanır hale gelmesi, emek ile sosyo-ekonomik güvence arasındaki bağların zayıflaması, günümüz toplumlarında hızla yaygınlaşan sosyal güvensizliği önemli bir sosyo-politik sonuç olarak ortaya çıkarıyor. Emegin sosyo-ekonomik güvenceyi sağlamakta yetersiz kalışı belirsizlik ortamının oluşmasına neden oluyor. Bu belirsizlik ortamında sosyal güvenceden yoksun bireyler çok boyutlu bir sosyal dışlanma sürecinin de parçası oluyorlar. Bugün Türkiye’de çalışıyor olsun olmasın kitleler bu sosyal dışlanma sürecinin tehdidi altında yaşıyor. Gün geçtikçe dezavantajları nedeni ile çalışamayan insanların yaşadıkları yoksulluğun yanı sıra çalışan insanların yoksulluğundan, emekleri karşılığında kazandıkları gelirin kendilerine yetmemesinden ve güvencesiz çalışma biçimlerinden yaygın bir şekilde söz ediyoruz. Bu durum sosyal hizmetlere ihtiyaç duyan geniş bir kitlenin varlığını, ne yazık ki kaçınılmaz kılıyor.

Sosyal hizmetler ile ilgili çalışma yürüten, kilit kurumlardan biri şüphesiz eski adı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK), yeni adı ile de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. Bilindiği gibi SHÇEK 03.06.2011 tarihinde çıkarılan 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (HKH) ile kapatıldı. Bundan böyle SHÇEK yerine, yeni kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde çalışacak olan Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığı olarak tanımlanan hizmet birimleri aracılığı ile hizmet vermeye başladı. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü de kapatılarak yine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde çalışacak hizmet birimlerinden biri olarak tanımlandı. Anılan kararname ile SHÇEK merkez teşkilatının tasfiye edildiği, taşra teşkilatının da İl Özel İdarelerine bağlanacağı ilan edildi. Bu yeni gelişme başta SHÇEK bünyesinde çalışanlar olmak üzere birçok sivil toplum örgütünün tepkisini topladı. Yapılan itirazlar 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile “sosyal hizmetler”in bir hak olmaktan tam anlamıyla çıkartıldığını, bu şekilde muhafazakâr ve hayırsever politikaların devamını sağlayacak “sadaka” dağıtma zihniyetinden öteye geçilemeyeceğini dile getiriyordu. Sosyal hizmetlerin kamu yararı gözetilerek; sürekli, önleyici, koruyucu ve çalışanlarının da sosyal haklarını gözetilen bir sosyal hizmet politikasına dayandırılarak; konunun bütün muhataplarıyla, çalışanlar, meslek odaları, üniversiteler, sendikalar, sivil toplum ve kadın örgütleri ile birlikte değerlendirilerek, yeniden yapılandırılması gerektiği dile getirildi. İtirazlarda sosyal hizmet alanındaki değişimlerden hizmet alanların ve sosyal hizmet alanında çalışanların aynı derecede etkileneyeceği vurgulanıyordu. Ancak, meslek örgütleri, sendikalar ve sivil toplum kuruluşlarının yürürlüğe konan kurumsal değişime gösterdikleri tepkinin, toplumsal alanda yaratacağı olumsuz etkilerin öngörüsü ile sınırlı kaldığı görülmekte, bu öngörülerini destekleyecek ya da olumsuzlayacak herhangi bir bilimsel veriye rastlanamamakta. Yayınlanan HKH’ye yönelik eleştiriler ve SHÇEK

içerisindeki belirsizlikler sürerken Kasım 2011’de yayınlanan yeni bir KHK ile taşra teşkilatının İl Özel İdarelerine bağlanması sürecinin üç yıl içerisinde tamamlanacağı duyuruldu. Çalışanların fikri alınmadan, yukarıdan bir müdahale ile gerçekleştirilen bu yapısal değişimin ne yöne evrileceği şu anda merak konusu. Hızlı bir şekilde başlatılan bu değişim süreci, yeni bir KHK ile üç yıllık bir bekleme süresine alınmış görünüyor.

633 sayılı KHK’nin çıkarılmasından yalnız birkaç ay önce Sosyoloji Mezunları Derneği, Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi ve Maltepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü tarafından 8-9 Nisan 2011 tarihlerinde “Sosyal Hizmetleri Yeniden Düşünmek: Sosyal Hizmet Örgütlenmesi, Mesleki Etik ve Eğitim” başlıklı bir uluslararası konferans düzenlendi. Farklı ülkelerden gelen akademisyenlerin yanı sıra, Türkiye’nin çeşitli illerinden alanda çalışan uzmanların ve meslek örgütlerinin katılımıyla Türkiye’de sosyal hizmetlerin mevcut durumu ve değişimi çeşitli boyutlarıyla ele alındı. Üniversitelerin, sivil toplum örgütlerinin ve uygulayıcıların yoğun ilgi gösterdiği konferansta sosyal hizmetlerde örgütlenme, etik ve eğitim başlıkları üzerinde odaklanılarak bu konularda önem taşıyan tartışmalar gerçekleştirildi. Bu konferansın hazırlık aşamasında ve konferans sırasında çıkarılacak KHK’den haberimiz yoktu ancak sosyal hizmetler alanında yaşanan değişimleri içeriden (bizzat SHÇEK’te çalışanlar olarak) gözlemlediğimiz kadarı ile mesleki sorumluluğumuzun bir parçası olarak kamuya yönelik verilen hizmetlerin iyileştirilmesine ve geliştirilmesine katkı sunmak amacı ile eleştirilerimizi, önerilerimizi dile getirmeye çalıştık. Devlet sorumluluğu altında, “hak” kavramı etrafında geliştirilecek “sosyal politika” uygulamalarının dönemsel projelerle “sürdürülebilir yoksulluk” anlayışından kurtarılmasının zorunlu olduğu düşüncemizi her zaman olduğu gibi bu konferans kapsamında da vurguladık. Ancak, yine de sorgulamadan yapamadık; “acaba toplum, sosyal hizmet meselesine, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na, hak kavramına, hayırseverlik yaklaşımına nasıl bakıyordu?” İşte, bu bağlamda “İstanbul İlinde Sosyal Hizmet Algısı Üzerine Bir Alan Araştırması” gerçekleştirilmiş, sözü edilen konferansın kapsamına girmemiş sosyal hizmetin toplum tarafından nasıl algılandığına dair bir çalışmanın alana önemli katkılarda bulunacağı; etik, eğitim ve örgütlenme sacayağını toplumsala dair olan ile birlikte ele alarak tartışmaları güçlendireceği düşünüldükçe Sosyoloji Mezunları Derneği ve Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği işbirliği ile hayata geçirildi. Bahsi geçen uluslararası konferans sonrasında Sosyoloji Mezunları Derneği tarafından konferanstaki tartışmaları özetleyen bir sonuç deklarasyonu kaleme alındı. Elinizdeki çalışmanın sonuç kısmında yer alan “Ek Tartışma Başlıkları” bölümünün oluşturulmasında kaleme alınmış bu sonuç deklarasyonundan yola çıkıldı.

Her geçen gün artarak sosyal hizmetlere ihtiyaç duyan bir toplumdan söz etmemize rağmen bu toplumun “sosyal hizmet algısı”nın nasıl olduğuna dair saha araştırmasına dayanan yeterli bilimsel çalışmanın olmaması oldukça üzücü. Bu noktada, Sosyal Araştırmalar Merkezi tarafından 2003 yılında Dünya Bankası tarafından finanse edilen Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP) kapsamında Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF), Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) hakkında yürütmüş olduğu kamuoyu araştırmasını anmak isteriz.¹ 4132 kişilik bir örneklem üzerinden niteliksel ve niceliksel araştırma yöntemleri eşliğinde gerçekleştirilmiş araştırmanın genel amacı söz konusu

1 “Yoksulluk ve Yoksunluk” Araştırması için Bkz. http://www.samardan.com/detayli_projeler.asp?ID=7

kurumlar tarafından uygulanabilecek halkla ilişkiler kampanyalarına temel oluşturacak verileri sunmak olarak belirlenmiş. Bu nedenle gerek SYDTE, SYDV'ler gerekse SHÇEK'in misyonları ve hizmetlerini ele alan oldukça geniş kapsamlı bir araştırma yapılmış. Bu araştırma, "İstanbul İlinde Sosyal Hizmet Algısı Üzerine Bir Alan Araştırması" kapsamında soracağımız soruları belirleme ve kafalarımızı netleştirme noktasında bize ilham kaynağı olduğunu belirtmek isteriz. Ancak, bize ilham veren oldukça geniş kapsamlı bir araştırmanın varlığına rağmen kısıtlılıklarımız nedeni ile araştırmamızda yalnız SHÇEK ve sosyal hizmete ilişkin temel kavramları ele alabildik. Ayrıca çalışmamızın tarihsel arka planını yazarken Özgür (Başpınar) Aktükün'ün yayınlanmamış yüksek lisans tezinden faydalandık.

Araştırmamızı toplumsal algıyı kabaca betimlemeye çalışma, temel veriler üzerinden yeni sorular ve yeni araştırma konuları ortaya atmak amacı ile kurguladık. Dolayısı ile araştırmamız kısıtlılıkları ile birlikte düşünülerek küçük bir başlangıç adımı olarak değerlendirilmelidir. Elbette ki bu konuda çok daha kapsamlı niteliksel ve niceliksel araştırmalara ihtiyacımız var. Bu nedenle yapılacak bağımsız araştırmaların yanı sıra sosyal hizmet alanında sorunların tespiti ve dezavantajlı kesimlere daha etkin bir şekilde ulaşabilmek amacı ile sosyal hizmet üreten kurum/kuruluşların yapılarında Araştırma-Geliştirme birimlerinin kurulmasını ve bu birimlerde sosyologların istihdamının sağlanması gerektiğini düşünüyoruz. Bu birimlerde kurumların ihtiyaçları doğrultusunda, nitel ve nicel araştırma yöntemlerini kullanarak, toplumsal sorun, durum ve ihtiyaçların tespit edilmesi; karar alma mekanizmalarındaki yetkililerin ihtiyaç duyduğu veriler eşliğinde kamusal hizmetlerin niteliğinin yükselmesi ve bu hizmetlere ihtiyaç duyan gruplara ulaşılması için planlama ve uygulamaya yönelik çalışmalarda bulunulması gerekiyor.

Sosyal hizmet alanında hizmet üretmek kadar araştırma yapmanın da önemini vurgulamak amacıyla kaleme aldığımız bu küçük çalışmanın çok daha kapsamlı ve derinlikli yeni araştırmaların önünü açması dileği ile...

Araştırma Koordinatörleri
Pınar AKKUŞ & Özgür AKTÜKÜN

1. GİRİŞ

Sosyal bilimler dünyasının son dönemdeki en önemli tartışma konularının başında “yoksulluk” ve “yoksullukla mücadele biçimlerinin neler olması gerektiği” ve “sosyal hizmet modellerinin nasıl şekillendirilmesi gerektiği” geliyor. Mikro ölçekli ve bu alanda yürütülen tartışmalarda ön plana çıkan temel kavramların, toplum tarafından nasıl algılandığını anlama çabası etrafında örülen bu araştırmamızın sonuçlarının doğru değerlendirilebilmesi, hem dünyada hem de ülkemizde yaşanan sosyo-ekonomik sürecin tarihsel arka planına değinmemizi zorunlu kılıyor.

1.1. Yeni-Liberal Politikaların Yörüngesinde Yenilen(en) Sosyal Hizmetler

Küreselleşme kavramı, 80’li yıllarla birlikte, sosyal bilimler alanında yürütülen hemen her tartışmanın anahtar sözcüğü haline geldi. SSCB ile simgeleşen “reel sosyalizmin” çözülmesi “kısa yirminci yüzyıl”da oluşan tüm değerlerin, kavramların, yaklaşımların yeniden sorgulanmasını beraberinde getirirken, “küreselleşme” bu altüst oluşun üzerine kaplayan öznesiz, sorgulanamaz, adeta her şeyi açıklayabilen “büyülü” bir kavram gibi ortaya çıktı. Hirst ve Thompson’a göre yönetim reçetelerindeki ana yönelim ve her görüşten gazeteci ya da politikacı için gündemi yakalama sözcüğü haline gelen küreselleşme, Bauman’a göre de “parolaya dönüşmüş moda bir deyim” olarak kullanılmaya başlandı.² Herhangi bir endüstri sektöründeki gelişmelerden gençliğin popüler kültüre dayalı alışkanlıklarına, internet kullanımından enerji politikalarına, sosyal politikalardan futbolun yaygınlaşmasına kadar geniş bir alanda kullanılan küreselleşme kavramı deyim yerindeyse bir “klişe” haline geldi. Öyle ki insanlığın köklü bir tarihsel dönüşüm sürecinden geçtiğini öne süren Giddens’a göre bugün “küreselleşmeye değinmeyen hiçbir siyasal konuşma” tam olmayacaktı.³

Hirst ve Thompson’ın yaygın olarak kullanıldığını ifade ettikleri teze göre, ulusal kültürler ve ekonomilerin, ulusal sınırların çözüldüğü, sosyal hayatın büyük bölümünün küresel süreçler tarafından belirlendiği bir çağda yaşıyoruz.⁴

Arın’ından özetleyerek aktarırsak; “Küreselleşme süreci dört temel unsur/eğilim içermektedir: Birincisi, ticari sermayenin, başka bir deyişle mal akımlarının uluslararasılaşmasının yanı sıra, hizmet akımları ile mali ve üretken (sınai) sermayenin de uluslararasılaşması artmaktadır. İkinci olarak sermayenin uluslararasılaşma eğilimlerinin karşısına çıkan engeller, başta ulusal devlet sınırlamaları olmak üzere, uluslararası serbestleşme (liberalizasyon) ile azaltılmaktadır. Üçüncüsü,

2 Paul Hirst, Grahame Thompson, Küreselleşme Sorgulanıyor, Çev. Ç. Erdem-E. Yücel, Dost Yayınevi, Ankara, 1998, s. 26; Zygmunt Bauman, Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları, Çev. A. Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999, s. 7.

3 Anthony Giddens, Elimizden Kaçıp Giden Dünya, Çev. Osman Akinhay, Alfa Basım Yayım, İstanbul, 2000, s. 20.

4 Paul Hirst, Grahame Thompson, a.g.e., s. 26.

sürecin uluslararasılaşmasının ötesinde ‘uluslararasılaşması’, yani ulusal sermayelerin birbiriyle iç içe geçerek birleşmeleri ve ulusal kimliklerinin bulanıklaşması, bunun yerine uluslararası olma kimliklerinin ağır basmaya başlaması, faaliyet alanlarının uluslarötesi olması, bunun yanında farklı sermaye türlerinin aynı sermaye grubu içinde iç içe geçmesidir. Ve son olarak, uluslararası çapta sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşme derecesinin giderek daha da yükselmesidir. Arın’a göre, bu eğilimlerin hakim eğilimler haline gelmesi küreselleşme olgusundan bu kadar çok sık söz etmeye neden olmaktadır.”⁵

Koray ise, küreselleşmeyi bir gerçeklik olarak kabul eden ve bu kabul ile günümüz toplumuna dair çözümlemelerde bulunan düşünürlerin yanı sıra küreselleşme kavramına ihtiyatla yaklaşanların ve kabul etmeyenlerin varlığına da dikkat çekiyor. Bu noktada küreselleşme sürecini “reel küreselleşme” olarak adlandırmayı tercih ettiğini belirterek insan hakları, adalet, hukuk ve demokrasi alanındaki farklılıkların, eşitsizliklerin yaşandığı bir dünyada küreselleşme kavramının kullanılmasının pek doğru olmayacağını ileri sürmekte ve bu süreci uluslararasılaşma olarak adlandıran düşünürlerle hak vermektedir.⁶

20. yüzyılda çalışanların kendilerini daha güvende ve refah içinde hissetmesini sağlayan merkezi yapıdaki sosyal refah devletinin temelleri I. ve II. Dünya Savaşı sonrası endüstrileşen kapitalist ekonomilerde ortaya çıkan sorunlara devletin seyirci kalamayacağı düşüncesinden hareketle atılmıştı.⁷ 1970 ortalarına kadar büyüme-yayılma dönemini yaşayan, Keynesyen politikalarla özellikle Batı Avrupa’da işçi sınıfının büyüyüp güçlenmesinde ve bir baskı grubu olarak gelirin yeniden bölüşümünde aktif rol oynamasına olanak sağlayan refah devleti, 1970’lerde yaşanan ekonomik duraksama nedeni ile yeniden sorgulanır hale gelmişti.⁸

Dolayısı ile uluslararası çapta yeni bir işbölümü ve yeni ekonomik düzen arayışları sürerken, SSCB ve Doğu Blok’u ülkelerindeki çözülmenin de tamamen açığa çıkması, Arın’ın deyişiyle sınıflar arası uzlaşma niteliği taşıyan Keynesçi politikalar ile “sosyal refah devletinin” sonunu getirmişti.⁹ Artık yeni-liberal düşünce ve politikaların yükselişine tanıklık eden bir dönem başlamıştı. Uygulanan politikalar çerçevesinde siyasal egemenliğin yeniden yapılanması gündeme gelirken, felsefi planda birbirlerine karşıt ilkeleri barındırdığı izlenimini veren yeni-liberal ve yeni-muhafazakar yaklaşımlar, siyasal pratikler alanında birleşiyor ve “yeni-sağ”ın siyasal zeminini oluştuyorlardı.¹⁰

1970 petrol krizi ve bu krizin getirdiği ekonomik sorunlar/bütçe açıkları, yurttaş beklentilerinin karşılanmasında devletin yetersiz kalması nedenleri beraberinde devletin özel sektör karşısında sınırlanan yetkilerini, ulus ötesi kurumların devletler üzerinde artan etkisini ve kamusal faaliyetlerin liberalleştirilmesi ve özelleştirilmesini gündeme getiriyordu.¹¹

Refah devletinin bu şekilde çözülmeye başlamasıyla birlikte öne çıkan yeni-liberal kuramcılara göre “pozitif özgürlüklerin” yol açtığı “demokrasi fazlalılığı” ve “eşitlikçilik” gelişmiş Batı ülkelerinin

5 Tülay Arın, Dünya Düzeni: Emperyalizm Nereye ?, 11. Tez, Sayı:12, Belge Yayınları, İstanbul, 1992, s. 51.

6 Meryem Koray, Kapitalizm Küreselleşirken Dünya Ahvalı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2011, s. 26-28.

7 Meryem Koray, Sosyal Politika, İmge Kitabevi, Ankara, 2008, s. 95.

8 Meryem Koray (2008), a.g.e., s.96-97.

9 Tülay Arın, Genel Teorinin Ellinci Yılında Keynesçilik, İktisat Dergisi, Sayı: 268, 1987, s. 12.

10 Andrew Belsey, Yeni-Sağ Toplumsal Düzen ve Yurttaşlık Hakları, Mürekkep Dergi, Sayı:1, Yaz 1994, s.4-5.

11 Veysel Eren, Devletin Dönüşümü ve Yeni Dönem Kamu Yönetimi, (Ed.) Mehmet Özel & Veysel Eren, Çizgi Kitabevi, Konya, 2008, s. 44-45.

siyasal sistemlerinde aşırı bir yüklenmeye yol açmıştı. Bu yüklenmeyi ortadan kaldırabilmek için, yurttaşlık kavramının refah devleti altında kazanmış olduğu anlam önemli ölçüde değişmeliydi. Yeni-liberal kuramın çıkış noktası, kendini üreten ya da başka bir ifadeyle kendiliğinden olma düzen anlamında piyasa ile örgütlü düzenin yani devletin birbirinden ayrı değil ancak yapısal ve işlevsel açıdan amaçlarında farklı olduğu düşüncesi idi. Kendiliğinden olma düzenin yerleşik adil davranış kurallarıyla, örgütlü toplumun yaşamın her alanına müdahale etmesi arasında, bir çelişki vardı. Devletin düzenleyici kuralları, toplumsal yaşamın tüm verilerini dikkate alması olanaksız, yapay kurallardı.¹² Yeni liberal kuramın etkisinde şekillenen bu yeni dönemde yürütülen bütün tartışmaların ışığında ulaşılan tek bir sonuç vardı; “Refah devleti hasta. Hastalığı teşhis etmekse kolay: Sağlık harcamaları ve sosyal harcamalar, gelirlerden çok daha hızlı bir biçimde artıyor. Sanayileşmiş ülkelerin tamamının yirmi yıldan beri yaşamakta olduğu finansman sorunu bundan kaynaklanıyor.”¹³

70’li yılların sonlarına doğru uluslararası ekonomik sistemde krizin derinleşmesi ve krizden çıkış için önerilen yeni-liberal politikaların devreye sokulması sosyal politikalar alanında da büyük bir değişimi gündeme getirdi. İdeolojik alanda bireycilik tekrar ön plana çıkarken sosyal refah devleti uygulamalarının tam aksi olarak “çalışkan ve becerikli” insanların gelirlerinden kesilen paylarla “tembel”, “işe yaramaz” ve “değersiz” insanlara kaynak aktarmanın hiç de adil olmadığı tartışılmaya başlandı.¹⁴ Bu nedenle yeni-liberal bakışı benimseyen kuramcılar için krizden çıkmanın yolu devletin topluma yaptığı müdahaleden vazgeçmesiydi. Refah devletinde “baştan başa devletleşen” piyasa ilişkileri yeniden “devletsizleştirilmeli”, sosyal hizmetler iptal edilmeli, devletin vergileri ve bütçe giderleri azaltılarak müdahale kapasitesi zayıflatılmalı, kamu sektörü daraltılarak piyasa ekonomisinin yeniden ön plana geçmesi sağlanmalıydı.¹⁵

Bu doğrultuda ilk adım İngiltere’de iktidara gelen Thatcher hükümeti tarafından atıldı. Refah devleti altında yurttaşlık kavramının kazandığı bireysel özgürlükleri deyim yerindeyse “törpüleyecek” yeni haklar, bu hükümet tarafından tarif edilmeye çalışıldı: Bireyin, gösteri yürüyüşlerinden, grev gözcülerinden, sokak eylemlerinden, sendika çalışmalarından rahatsız edilmeme hakkı; işverenlerin istedikleri gibi işçi alıp çıkarma hakkı; oturdukları yerel yönetime ait evleri kiracının satın alma hakkı gibi tanımlanan “yeni” haklar bir anlamda yeni-liberal kurama ilişkin siyasal uygulamaların ilk adımıydı.¹⁶

Küreselleşme sürecine eşlik eden yeni-liberal politikalar 1980’li yıllardan günümüze kadar bütün dünyanın şekillenmesinde temel bir rol oynadılar. Bu dönem boyunca dünya çapında birçok ülkenin uyguladığı ekonomik ve sosyal politikaların ana temalarından biri yapısal uyumdu.¹⁷ Yapısal uyum politikaları ile birlikte sosyal refah devletinin sorgulanan bir kurum haline gelmesi, emek ile sosyo-ekonomik güvence arasındaki bağların zayıflaması, günümüz toplumlarında hızla yaygınlaşan sosyal

12 Hilary Wainwright, Yeni Bir Sol Üzerine Tartışmalar -Serbest Piyasacı Sağa Cevaplar-, Çev. Ali Çakıroğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1995, s.96.

13 Pierre Rosanvallon, Refah Devletinin Krizi, Çev. Burcu Şahinli, Dost Yayınevi, Ankara, 2004, s.9.

14 Gencay Şaylan, Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, İmge Yayınevi, Ankara, 1995, s.85.

15 Elmar Altvater, “Yeni-liberal Karşı-Devrimin Mübtezelliği”, çev. Yılmaz Öner, Kriz Neo-Liberalizm ve Reagan Dosyası içinde, İstanbul, Alan, 1985, s.45.

16 Andrew Belsey, “Yeni-Sağ Toplumsal Düzen ve Yurttaşlık Hakları”, Mürekkap, Sayı:1, Yaz 1994, s.4.

17 Dharam Ghai, “Yapısal Uyum, Küresel Bütünleşme ve Sosyal Demokrasi”, Piyasa Güçleri ve Küresel Kalkınma içinde (Ed.) Renee Prendergast-Frances Stewart, Çev. İdil Eser, YKY, İstanbul, 1995, s. 39-41.

güvensizliği önemli bir sosyo-politik sonuç olarak ortaya çıkarıyor. Yarının belirsizliği ve bu anlamda sosyal güvensizlik, sadece toplumu oluşturan bireylerin ortak gelecek tahayyüllerinin zayıflamasına neden olmadı, aynı zamanda sosyal güvenceden yoksun bireylerin, ekonomik, sosyal ve kültürel kaynaklara ulaşamaması sonucunda, söz konusu bireylerin toplum ile bağlarını hızla yitirmesine de neden olan çok boyutlu bir sosyal dışlanma sürecini ortaya çıkardı. Sosyal güvensizlik, açıktır ki çalışan kesimlerin dışında, toplum içinde, en fazla kadınları, çocukları, yaşlıları ve engellileri sosyal dışlanma tehdidi ile karşı karşıya bırakıyor. Dünya Bankası'nın Dünya Kalkınma Raporu 2000/2001'de sosyal dışlanmışlık şöyle tarif ediliyordu: "...yoksul olmak demek aç olmak demektir, barınacak yeri, giyecek bir şeyi olmamak demektir, hasta olmak ama tedavi olamamak, okumayazma bilmemek ama okula gidememek demektir. Ama yoksul insanlar açısından, yoksulluk içinde yaşamak bundan daha fazla bir şeydir. Yoksul insanlar özellikle kendi denetimleri dışında gelişen ters etkilere karşı korunmasızdırlar. Devlet ve toplum kurumları tarafından iyi gözle bakılmadıkları gibi bu kurumlardaki söz ve iktidardan da dışlanmışlardır."¹⁸

Büyük umutlarla her derde deva ilan edilen serbest piyasa şimdi devreden çıkarılmak istenen devletten yardım ister haldedir.¹⁹ Ancak bu yardımın amacı toplumsal düzende kaynakların adil paylaşılması için değil, banka ve büyük sermaye gruplarının içine düştükleri ekonomik krizi aşmaları için verilen devlet yardımlarıdır.²⁰

Yeni-liberal ekonomi politikalarının uygulanmaya başlamasıyla çözülen refah devletine paralel olarak sosyal hizmet modellerinde de önemli değişimler ortaya çıktı. Yeni-liberal politikalar devletin sosyal hizmetler alanındaki rolünü asgari düzeye indirmeyi öngörürken, özel ve gönüllü kuruluşların sosyal hizmet alanındaki katkılarını özendiriyor. Ancak, uygulanan politikalarla yoksulluğun yaygınlaşması her geçen gün sosyal hizmetlere gereksinim duyan bir kitleyi büyütüyor. Tarımın ticarileşmeye başlamasıyla birlikte geleneksel tarımsal yapıların çözülmesi, kırsal bölgelerde geçimlerini sağlayamayan insanların şehirlere yönelmeleri, talepten yoğun biçimde etkilenen imalat, ulaşım ve ticaret sektörlerinde sağlanan istihdamın düzensiz niteliği, modern yoksulluğu tanımlayan önemli gelişmelerdir.²¹

Yoksulluğun bu biçimde yaygınlaşması ve eşitsizlikler arasındaki uçurumun artması başta Birleşmiş Milletler olmak üzere uluslararası kurumları, daha etkin harekete geçmeye zorladı. Aslında yoksullaşma eğilimini görece erken bir dönemde saptayan IMF ve Dünya Bankası henüz daha 1999 yılında "Yoksulluğu Azaltma Stratejisini" başlattıklarını duyurmuşlardı. Dünya Bankası Başkanı Wolfensonh'n ve Stiglitz'in birlikte oluşturdukları bu strateji yoksullukla mücadele için, hükümetleri, bölgesel kalkınma bankalarını, kiliseleri ve devlet dışı örgütleri birlikte hareket etmeye çağırıyordu.²²

Çağrıda da vurgulandığı gibi yoksullukla mücadelede temel rol sadece hükümetlere değil, kilise gibi dini kurumların yanı sıra hükümetler dışı sivil toplum kuruluşlarına da veriliyordu. Bu yaklaşım

18 World Bank, World Development Report (2000/2001) –Attacking Poverty Washington D.C., World Bank Publications, 2000, s.15.

19 Meryem Koray (2011), a.g.e., s.15.

20 Bu tartışma için Bkz. Meryem Koray (2011), a.g.e.

21 Ayşe Buğra, Yoksulluk ve Sosyal Haklar, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği için hazırlanan Danışman Raporu, İstanbul, Aralık, 2005, s.2 ; ayrıca, Feodalizmden kapitalizme geçiş aşamasında yoksulluğun değişen biçimleri ile ilgili olarak bkz. Bronislaw Geremek, Poverty: A History, Oxford, Blackwell, 1994.

22 World Bank, Our Dream: A World Free of Poverty, Oxford University Press, Oxford, 2000, s.193.

Dünya Bankası ve IMF gibi dünya ekonomisini yönlendiren uluslararası kurumların, yoksulluğu doğrudan doğruya temel yurttaşlık haklarından birinin yok edilmesi olarak değil, dönemin geçerli olan yurttaşlık tanımı doğrultusunda “sosyal dayanışma” ya da “cemaat dayanışma”sı ile aşılması gereken bir tür “toplumsal hastalık” gibi gördüğünün göstergesiydi.

Makro düzeyde yeni-liberal politikaların uygulanmaya başlamasının kentlere ve kentleşmeye de önemli etkisi oldu. Kent bir yandan kendisini günün koşullarına göre yenilemeye, olanakları açısından bir “yerel” olarak kendini cazip kılmaya çalışırken, aynı zamanda geçmişten daha farklı ve daha yoğun biçimde kent yoksullarının da bünyesinde hızla artmasına tanık oldu.²³

Kentleşme ve kent yoksulluğu tartışmalarının bir diğer boyutunu da göçler oluşturmaktadır. Sanayileşmeye paralel olarak ivme kazanan göç olgusu toplumsal ve ekonomik alanda da bir çözülme yaratma potansiyeli taşımaktadır. Bir başka deyişle, denetimsiz göç olgusu “kentsel yoksulluğun” da temelini oluşturmaktadır. Türkiye örneğine bakacak olursak, 1945-1997 yılları arasında geçen 50 seneyi aşkın sürede Türkiye nüfusu 3 katı aşan bir artış göstermiştir. Buna karşılık aynı dönemde kentsel alanların nüfusunda ise 9 kata yaklaşan bir artış ortaya çıkmıştır. İl ve ilçe merkezleri dikkate alındığında 1950 yılında % 25 olan kentli nüfus oranı 1997 yılında % 65’e ulaşmıştır. Aynı dönemde, Türkiye’de kentsel nüfusun yaklaşık % 35-40’ı gecekondualarda yaşamakta bu oran İstanbul, Ankara gibi metropollerde % 50’ye kadar çıkmaktadır.²⁴

Kent yaşamına atfedilen düzenlilik ve kentli olma ile neredeyse özdeşleşen modern insan anlayışına karşıt bir örgütlenme ağı sergileyen, göç eden veya ettirilen bu insanların yaşamak zorunda kaldıkları bölgelerde yine Minc’in bir benzetmesinden yola çıkarsak akıl kültürünün yok oluşunun ardından, karışıklık dönemlerinin en geleneksel çizgileri beliriyor. Korkular, aşırılıklara kaçışlar, davranış bozuklukları; aynı zamanda da içinden yarının hastalıklı ideolojilerinin çıkacağı bir ideolojik kazan kaynıyor.²⁵

Buğra’nın da dikkat çektiği gibi, bugün, pek çok coğrafyanın benzeri biçimde, Türkiye’de de yoksulluktan bahsederken kullanılan dil, modern yoksulluk ve onun toplum düzenini tehdit eden niteliği karşısında oluşmuş bir dildir. Bu dili oluşturan en önemli unsur ise “korku”dur. Yoksullar, tarih boyunca, “suçun ve şiddetin yaygınlaşması” veya “sosyal patlama” türü korkuların önemli aktörleri olmuşlardır.²⁶

Bu noktada, Hirst ve Thompson’un da vurguladığı gibi köktenci islamın veya başka kültürel milliyetçilik biçimlerinin cazibesine kapılanlar, önemli ölçüde yoksullar ve dışlanmışlardır. Bu tür ideolojiler, önemli sayıda insanın dünya serbest ticaret düzeninden hiçbir yarar sağlamadıklarını gördükleri bölgelerde politik ağırlıklarını sürdüreceklerdir. Ama bu ideolojiler yoksulluk olgusunu değiştirmeyecektir.²⁷

23 Atilla Göktürk, “Kentsel Haklar Kent Yoksullarını Kapsar İse...”, Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları içinde, (ed. Yasemin Özdek), Ankara, TODAİE, 2002, s.217.

24 Bu demografik veriler için Bkz. Türkiye’nin Fırsat Penceresi Demografik Dönüşüm ve İzdüşümleri, TÜSİAD&Capital, İstanbul, 1999, s.62.

25 Alain Minc, Yeni Ortaçağ, çev. M.Ali Ağaoğulları, Ankara, İmge, 1995, s.85.

26 Ayşe Buğra, a.g.e., s.3.

27 Paul Hirst, Grahame Thompson, a.g.e., s. 217.

1.2. Türkiye’de Yenilen(en) Sürece Kısa Bir Bakış

Bugün ülkemizde de yukarıda kısaca değinilmeye çalışılan süreçler ile paralel bir süreç işlemektedir. Türkiye’deki sürece Osmanlı İmparatorluğu’ndan başlayarak kısa bir bakış atacak olursak geleneksel toplumun dayanışmacı birliğine dayanan Osmanlı sisteminde, yaşanan sosyo-ekonomik sorunların vakıf ve imaretler ile devreye giren cemaatler aracılığı ile çözümlenmeye çalışıldığı görülmektedir. Devlet ancak sorun bir “tehlike” haline geldiğinde müdahale ediyordu. Örneğin henüz daha 1577 yılında İstanbul kadısına hitaben yazılan bir hatt-ı hümayun ile subaşından şehirdeki dilencileri birkaç gün dikkatle izlemesi, gayri meşru yollarla dilenen erkeklerin kürek cezasına çarptırılması, genç kadınların ise “te’dip” edilmeleri istenmişti.²⁸

Osmanlı sistemi içinde ilk kurumsal yapılar kimsesiz çocukların ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacı ile oluşmuş yapılarıdır. Fütuhata (fetih sistemi) dayalı bir siyasal rejim açısından bu sorunun toplumun genelini ilgilendiren bir hal alması kaçınılmaz olarak değerlendirilebilir. Osmanlı sisteminde özellikle 18. ve 19. yy. başlarında, dönemin tarihsel koşullarının getirdiği yeni kurumsal ihtiyaçlar tespit edilmiş ve toplumun bütün kesimlerinin ihtiyaçları doğrultusunda yeni kuruluşların kurulmasına başlanmıştır.

1868 yılında savaşlarda yaralanan askerlere bakım ve yardım hizmetleri götürmek üzere bu günkü adı Kızılay olan Mecrutin ve Mardayi Askeriye’yi İmdat ve Muavenet Cemiyeti, 1868 yılında Islahhaneler açılmıştır. 1872 yılında çocuklara hizmet vermek amacıyla Darüşşafaka, 1915 yılında savaşlarda yakınlarını kaybetmiş çocukların korunmaları ve yetiştirilmesi amacıyla Darüleytamlar, 1921 yılında Ankara’da Himaye-i Etfal Cemiyeti kurulmuştur.

Cumhuriyet öncesinde aile, dini yapılar, vakıflar ve gönüllü kuruluşlar gibi geleneksel dayanışma modellerinin hâkimiyetinden söz edilirken siyasal rejimin değişmesi ile birlikte Cumhuriyet sonrasında yeni bir devlet ve yeni bir sosyal politika anlayışının etkilerinden söz etmek mümkün olmuştur. Ancak bu yeni anlayışta da devletin kaynaklarının kısıtlı olması nedeni ile devlet destekleyici konumda kalmış; sivil toplum örgütlerinin sorumluluğunda toplumun desteğini alma çabaları sürmüştür.²⁹ Bu süreçte 1928 yılında yoksul insanlara destek olmak amacı ile Yardım Sevenler Derneği faaliyetlerine başlamış, 1935 yılında cemiyetin adı Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu olarak değiştirilmiştir.

1949 yılında kabul edilen 5387 sayılı kanunla korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili hizmetler ikiye ayrılmış, 0-6 yaş arası çocuklara yönelik hizmetler Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na (S.S.Y.B), 7-18 yaş arası çocuklara yönelik hizmetler ise Milli Eğitim Bakanlığı’na verilmiştir. 1957 yılında 5387 sayılı kanun yürürlükten kaldırılarak yerine 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun kabul edilmiştir. 1959 yılında 7355 sayılı Sosyal Hizmetler Enstitüsü Kurulmasına Dair Kanun kabul edilmiştir. 1961 yılında Sosyal Hizmet Uzmanı yetiştirmek üzere S.S.Y.B bünyesinde Sosyal Hizmetler Akademisi açılmıştır. 1967 yılında Hacettepe Üniversitesi’ne bağlanan Sosyal Hizmetler Yüksekokulu, 2006 itibari ile Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi bünyesinde Sosyal Hizmet bölümü olarak eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdürmektedir.

28 Nadir Özbek, Osmanlı İmparatorluğu’nda Sosyal Devlet –Siyaset, İktidar ve Meşruiyet 1876- 1914-, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.69.

29 Veli Duyan, Sosyal Hizmet Temelleri, Yaklaşımları ve Müdahale Yöntemleri, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayınları, Ankara, 2010, Önsöz.

1963 yılında 225 sayılı kanun ile S.S.Y.B Merkez Teşkilatı bünyesinde Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Kongar, Türkiye’de 1960 devrimi ile sosyal politika yaşamında üçüncü önemli devreye girildiğini öne sürer. Kongar için ilk dönüm noktası rejim değişikliği ile birlikte gerçekleştirilen 1920 sonrası uygulamalar, ikinci önemli dönüm noktası ise II. Dünya Savaşı’nın sona ermesinin ardından Türkiye’de çok partili döneme geçiş ile ilgili atılan önemli adımlar ve Çalışma Bakanlığı’nın kurulmasıdır. 1960 devriminin Türkiye’deki sosyal politika açısından dönüm noktası olma nedenini ise 1950’de iktidara gelen burjuvazinin gerektirdiği çift meclis, Anayasa Mahkemesi ve Planlama Teşkilatı benzeri kurumların yeniden kurulması ve bu yeniden kuruluş aşamasında işçi hakları, sosyal politika önlemleri ve sosyal hizmetler meselesinin ön plana geçişi ile bağlantılandırır.³⁰

1960 sonrası sosyal hizmetlere olan ilginin arttığı bu iklimi takiben 1976 yılında çıkarılan 2022 sayılı kanun ile bir kısım yaşlı ve engeli vatandaşa parasal sosyal yardımlar sağlanabilmesi mümkün olmuştur. 1979 yılında 2653 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş Görev ve Yargılama Usulleri hakkında kanun kabul edilmiştir. 1980 Askeri müdahale sonrasında, Milli Güvenlik Konseyi’nin 51 sayılı kararı ile Çocuk Esirgeme Kurumu’nun yönetim ve denetimi Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına verildi.

Türkiye’de devletin yeni-liberal politikalara göre biçimlendirilmesinin ilk adımının “24 Ocak kararları” olarak bilinen 1980 tarihli istikrar ve yapısal uyum programıyla atıldığı genel olarak kabul edilmektedir. Anayasa’da yapılan değişiklikler sonrasında 27 Mayıs 1983 yılında çıkartılan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu’nun hukuki varlığı sona erdirilmiş, çocuklara yönelik hizmetlerde yasal sorumluluk tek başına devlete verilmiştir.³¹ Mart 1989 tarihli mükerrer 20096 sayılı Resmi Gazete de yayınlanan 356 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’ndan ayrılarak Başbakanlığa bağlanmıştır. 1986 yılında çıkarılan 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu kanunu ile muhtaç vatandaşlara yardım etmek üzere dayanışma fonu tesis edilmiştir. 1988 yılında 2828 sayılı kanuna ek olarak çıkarılan 3413 sayılı kanun ile her yıl kamu kurumları ve kuruluşlarının serbest kadrolarının binde biri oranında 2828 sayılı kanun kapsamına giren çocukların kamu kuruluşlarında istihdamı sağlanmıştır.

Himaye-i Etfal Cemiyetinin birikimleri üzerinden 1983 yılında 2828 sayılı yasa ile kurumsal kimliğini tamamlayan SHÇEK 03.06.2011 tarihinde çıkarılan 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kapatılmıştır. Bundan böyle SHÇEK yerine, yeni kurulan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde çalışacak Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, Şehit Yakınları ve Gaziler Dairesi Başkanlığı olarak tanımlanan birimler aracılığı ile hizmet verilecektir. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü de kapatılarak yine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde çalışacak hizmet birimlerinden biri olarak tanımlanmıştır. Anılan kararname ile SHÇEK merkez teşkilatı tasfiye edildiği, taşra teşkilatının da İl Özel İdarelerine bağlanacağı ilan edilmiştir. Ancak 633 sayılı KHK’nin çıkarılmasının üzerinden kısa bir süre geçmesine rağmen yayınlanan bir başka KHK ile taşra teşkilatının İl Özel İdarelerine bağlanması için üç yıllık

30 Emre Kongar, İnsanı Yönlendirme ve Sosyal Hizmetler, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1978, s. 192-196.

31 Nadir Özbek, a.g.e., s.214.

bir süre tanındığı görülmektedir.³² Bu erteleme, aniden çıkarılan 633 sayılı KHK'nin alt yapısı oluşturulmadan hayata geçirilmeye çalışıldığının bir göstergesi olarak okunabilir.

Özetle, 24 Ocak kararlarının uygulamaya konmasıyla Türkiye'de 1980'lerde yeni bir döneme girilmiştir. Söz konusu kararlar ile yurt içi talebe dönük, dış ticarete koruma rantlarıyla beslenen "ithal ikameci" sanayileşme stratejisinden vazgeçilerek; dış pazarlara eklemlenmeyi sağlayacak ihracata yönelik bir büyüme stratejisine geçilmişti. Özel sektör öncülüğünde, serbest piyasa ve uygun işbölümü koşullarında dışa açılarak dünya ekonomisiyle bütünleşmeyi hedefleyen programın en önemli unsurları arasında, ihracatın teşvik edilmesi, ithalatın serbest bırakılması, yabancı sermaye girişinin teşvik edilmesi ve kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi vardı. Bu eğilimden ilk etkilenen kamu kurumlarının başında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu gelmektedir. Bugün yaşanan kurumsal değişikliklerin temellerinin, en başta güvencesiz çalıştırma ve verilen bütün hizmetlerin taşeron şirketlere devri ile o dönemde atıldığı söylenebilir.

Bu bağlamda Türkiye'de 1980'ler (1950'lerden itibaren başlayan süreç ile birlikte) ile özel sektörün hâkim kavram, anlayış ve yöntemlerinin kamuya uyarlanmaya başlaması (toplam kalite yönetimi, esnek istihdam, yönetim vb.), kamusal faaliyetlerin yerelleşme adı altında özelleştirilmesi, kamu personelinin sayısının sistematik olarak azaltılması, taşeron şirketler aracılığı veya özel sektör/sponsor anlaşmaları ile istihdam edilen güvencesiz çalışan işçiler 1970 sonrası tüm dünyada yaşanan sosyal-ekonomik değişimler eşliğinde devletin kamu hizmetlerine bakışının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Gittikçe sosyal yönünü küçülten ve kendisini "seyirci" koltuğunda konumlandıran bir devlet anlayışının söz konusu olduğu görülmektedir. Sosyal hizmetlerin sunumu konusunda da devletin kendisini geriye çektiği, küçülttüğü, özel sektör ile piyasalaştırma temelinde yeni ilişkiler geliştirdiği; tüm bunları da Weber'in aşırı kuralcı, katı hiyerarşik, etkinlik sağlayamayan bürokrasi modeline alternatif üretmek adına savunduğu görülmektedir. Minimal-garantör devlet anlayışı çerçevesinde yapılandırılan yeni yönetim anlayışında ise esneklik, açıklık, enformasyon akışında çift yönlülük, dar merkez ve söz sahibi geniş çevre, yumuşak hiyerarşi ilkelerinin ortaya koyulduğu görülmektedir.³³

2000'li yıllarda yoğunlaşarak devam eden özelleştirme faaliyetleri, sosyal güvencenin temel taşı olan sosyal sigortalar kanunu ve emeklilik sisteminde yapılan değişikliklerle bu tablonun daha da ağırlaşmasının koşullarını oluşturduğu söylenebilir. Minibaş'ın 2006 yılı işgücü anketlerine dayanarak verdiği rakamlara göre Türkiye'de çalışabilir yaştaki nüfus 917 bin kişi daha artmış, bunun 102 bini şimdiden işsiz, 121 bin kişi iş arıyor bunlardan istihdam edilen sadece 19 bin kişi. 578 bin kişi çalışmak istiyor ancak iş bulma umudu olmadığı için aramıyor. Tarım dışı sektörlerde 274 bini imalat sanayinde olmak üzere 1,104 bin yeni iş yaratılmış ama bunun 608 bini kayıt dışı, daha önce tarımda çalışan 1,85 bin kişi artık tarım kesiminde çalışmıyor. Tarımda çalışan her 6 kişiden biri işsiz. İşsizliğin bu biçimde artması diğer verilerle birleştirildiğinde enformel alanda çocuk, kadın ve güvencesiz işgücünün kullanılmasının yoğunlaştığının da bir göstergesi.

Türkiye Cumhuriyeti, Anayasası'nın 2. maddesinde de açıkça belirtildiği üzere "Sosyal bir hukuk"

32 Bkz. 2 Kasım 2011 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 662 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname.

33 Veysel Eren, a.g.e., s. 62 - 63.

devletidir. Bu temel ilke çerçevesinde devlet yurttaşlarının temel hak ve hürriyetlerini güvence altına almak ve öngörülemeyen sebeplerden dolayı dezavantajlı bir konuma gelen yurttaşlarının haklarını korumak ve bulundukları dezavantajlı konumdan çıkartılmaları için gerekli çözüm politikalarını üreterek, uygulayıcılığını ve takipçiliğini yapacak kurumsal yapıları oluşturmakla yükümlüdür. Bu bağlamda yukarda sözünü ettiğimiz kurumsal yapıların başında bir gecede çıkartılan KKK ile kapatılan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu gelmektedir.

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Kasım 2011-Mart 2012 tarihleri arasında gerçekleştirdiğimiz araştırmanın tasarımına ilişkin bilgiler ile örneklemin nasıl seçildiği, araştırmanın sınırlılıkları, sahada karşılaşılan zorluklar ve verileri nasıl analiz ettiğimiz aşağıda belirtilmiştir.

2.1. Araştırma Tasarımı ve Örneklem

Araştırmamız, İstanbul ili ile sınırlı tutulmuş ve bu doğrultuda 6 ilçede 1008 kişilik bir örneklem grubuna ulaşılmıştır. Araştırma örneklemine, Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verilerine göre nüfus yapısı sosyo-ekonomik düzey olarak düşük-alt-orta gruplardan oluşan ve bu anlamda SHÇEK'ten hizmet alma potansiyelinin yüksek olduğu öngörülen, Gaziosmanpaşa, Bağcılar, Sultanbeyli ilçeleri ile, nüfus yapısı sosyo-ekonomik düzey olarak orta-üst olduğu düşünülen Beşiktaş, Üsküdar ve Yeşilköy ilçelerinden ulaşılmıştır. Anket uygulanacak mahalleler, proje koordinatörlerinin anket çalışması başlamadan önce belirlenen ilçelerde yaptıkları muhtarlık ziyaretleri ve gözlem yöntemi ile belirlendi. Her ilçede kaç kişi ile anket yapılacağı TÜİK'in nüfus sayımı verileri esas alınarak ilçe nüfuslarına göre dağıtıldı. Araştırma kapsamında ilçelerde uygulanan anket sayıları aşağıdaki gibidir:

İLÇE ADI	NÜFUSU	TOPLAM ANKET SAYISI
GAZİOSMANPAŞA	752389	248
BAĞCILAR	556519	172
SULTANBEYLİ	175700	80
ÜSKÜDAR	495118	248
BAKIRKÖY	208398	152
BEŞİKTAŞ	190813	100

Tablo 1. İlçelerde Uygulanmış Anket Sayıları

Araştırmamız sosyal hizmetlerin temel kavramlarının örneklem gruplarında yarattığı algıyı ölçmeye çalışarak çıkarımlarda bulunmayı ve potansiyel hizmet alıcıların bakış açılarını betimleyebilecek sonuçlara ulaşmayı hedeflemiştir. Bu amaçla katılımcılara hak, yoksulluk, yardım, hayırseverlik, sosyal hizmet, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na (Aile ve Politikalar Bakanlığı) dair hazırlanmış soruların bulunduğu anket formu yüz yüze görüşme tekniği ile uygulanmıştır.

2.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Türkiye'de SHÇEK, sosyal hizmet sağlayan kilit bir kurum ancak tek kurum değil. Dolayısı ile toplumun bütünlüklü bir sosyal hizmet algısına yönelik verilere ulaşmak çok daha kapsamlı bir araştırmayı gerektirir. Araştırmamızda ise bütünlüklü bir sosyal hizmet algısından çok SHÇEK merkezli bir sosyal hizmet algısına ulaşmak mümkün. Bunda araştırmamızın çıkış noktasının SHÇEK'in yeniden yapılandırılmasına yönelik kamuoyu tepkileri üzerine düşünce üretme sürecimizin etkili olduğu söylenebilir. Araştırma koordinatörlerinin de SHÇEK'te çalışmış olmaları ve uzun süre bu kurum çevresinde yaşanan olaylara odaklanmalarının araştırmanın çerçevesini çizme konusunda etkili olduğu belirtilmelidir. Bu nedenle araştırmamızda SHÇEK'i merkeze alarak mümkün olduğunca az soru ile sosyal hizmetlere dair temel kavramlara ilişkin bulgulara ulaşmaya çalıştık. Bu bağlamda sorularımız alanın temel kavramları olan hak, yoksulluk, hayırseverlik, sosyal hizmet kavramları üzerinden şekillenen tartışmalar eşliğinde örülmeye çalışıldı.

Araştırmamızın saha çalışması 2011 Kasım-Aralık aylarında gerçekleştirildiği için toplumsal alanda ilgili değişimin yerleşikleşmemesi ve kurumun hala eski isim ile anılmasının yaygınlığı nedeniyle katılımcılara sorulan sorularda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yerine SHÇEK ifadesi kullanılmıştır. 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname Haziran ayında çıkarılmasına rağmen Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'ndan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na geçiş için 6 ay süre tanınmış, 2012 Ocak ayında tamamlanması öngörülen geçiş sürecinde kurum ismi resmi yazışmalarda SHÇEK (Mülga) şeklinde değiştirilmiş, SHÇEK'e ait web sitesi Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na ait web sitesi kurulmasına rağmen yayında kalmıştır. Dolayısı ile araştırmamız var olan yapısal değişimler göz önünde bulundurulduğunda eski yapıya dair verileri sunmaktadır. Araştırmamızın bu alanda yapılabilecek diğer araştırmalar için ön bilgi sağlayabilecek özellikte bir çalışma olduğu düşünülmelidir. Şüphesiz konu üzerinde daha geniş çaplı yapılacak niceliksel analizlere ve niteliksel araştırma yöntemleri kullanılarak oluşturulacak derinlemesine bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na dair toplumun algılayışına dair araştırmalar ise ancak bu yeni yapılanmanın yerleşikleşmesinin ardından yapılabilecektir.

Saha ekibi, saha çalışması sürecinde üst sosyo-ekonomik düzeye sahip insanların oturdukları mahallelerde nezaketsiz bir şekilde red edilme, sitelerde özel güvenlik görevlileri tarafından engellenme, site sakinleri tarafından şikâyet edilme gibi zorluklarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Bu sorun mahalle muhtarları ve ilçe belediyeleri ile bağlantıya geçilerek, resmi izin yöntemiyle aşmaya çalışılmıştır. Ancak, yine de araştırmamızın verileri incelendiğinde bütün çabalarımıza rağmen üst-sosyo ekonomik düzey kişilere yeterince ulaşamadığı görülecektir.

Saha ekibi, alt ve alt orta sosyo-ekonomik düzeye mensup insanların yoğunluklu oturdukları mahallelerde ise mahalle sakinlerinin yaşadıkları olumsuz deneyimler nedeniyle (hırsızlık, anket yapma bahanesi ile kişisel bilgilerin kullanımı sonucu gerçekleştirilen dolandırıcılık faaliyetleri

vb.) anket uygulamakta zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Bazı mahallelerde ise araştırma ekibine polisle işbirliği yapan kişiler gözüyle bakılması saha ekibi için güvenlik sorunu yaratmış, ekip bu mahallelerden kısa bir süre içerisinde ayrılmak zorunda kalmıştır.

Bütün bu olumsuzlukların yanında yine alt ve orta sosyo-ekonomik düzeye sahip insanların yaşadıkları başka mahallelerde ankete cevap veren katılımcıların büyük kısmının saha ekibimizi tanıdıklarına yönlendirdikleri de belirtilmelidir. Bu şekilde bazı mahallelerde kartopu yöntemi kullanılarak katılımcılara daha rahat bir şekilde ulaşıldı. Saha ekibinin, saha çalışmasına ilişkin tuttukları notlarda bu mahallelerde sıklıkla sosyal hizmet görevlisi olarak algılandıkları ve katılımcıların kişisel sorunlarını paylaşma eğiliminde oldukları ifadeleri yer almakta. Bazı katılımcıların sosyal hizmetin gelişimine katkıda bulunmak ve bir şeyleri değiştirebilmek için bu anketi yanıtladıklarını söylediklerini yine sahaya ilişkin tutulmuş notlardan görüyoruz. Bazı katılımcıların ifadelerinden aktarıldığına göre anketin konusunun sosyal hizmet olması soruları yanıtlamalarının tek nedeni ve anket başka bir konu ile ilgili olsaydı yanıtlamayı reddedeceklerdi.

Saha sürecinde katılımcıya ulaşma konusunda yaşanan tüm zorluklara rağmen, araştırmanın konusunun araştırma sürecine katılımı olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir. Araştırma ekibimizin saha sürecinde karşılaştığı bu durum, toplumun sosyal hizmet ile ilgili meselelere duyarlılığı konusunda bir ipucu verebilir.

2.3. Veri Toplama ve Değerlendirme Süreci

Araştırma kapsamında uygulanan toplam 1008 anket görüşmesi, 12 kişilik saha ekibinin ve 2 saha koordinatörünün 02.11.2011 ve 29.12.2011 tarihleri arasında yürüttükleri saha çalışmaları sonucunda tamamlandı. Saha ekibi ve araştırmanın saha çalışmasının sağlıklı bir şekilde tamamlanmasına katkı sunan saha koordinatörleri, Sosyoloji lisans son sınıf ve yüksek lisans öğrencilerinden oluşturuldu. Araştırma ekibinin Sosyoloji son sınıf ve yüksek lisans öğrencilerinden oluşturulması tercihinin altında, gruba dahil olan öğrencilerin saha çalışması konusunda deneyimli olması, bu çerçevede sosyolojik bakış açısına sahip bir grup ile araştırmanın güvenilirliğinin garanti altına alınabileceği düşüncesi yatmaktadır. Saha çalışmasına başlanmadan önce araştırmanın yürütücüleri tarafından araştırma ekibine çalışmanın içeriği ve sosyal hizmet alanına dair temel kavramlar üzerine eğitim çalışması yapılmış ve saha çalışmasının her aşamasında yapılan düzenli toplantılar ile karşılaşılan sorunlar gecikmeksizin çözüme kavuşturulmuştur. Bu sayede ağır kış şartlarına rağmen anketler kısa bir süre içerisinde tamamlanmıştır. Bunun yanı sıra saha ekibi sahada karşılaştıkları güçlükleri/olumlu yaklaşımları saha notlarına dökmüşler ve araştırma koordinatörleri ile paylaşmışlardır.

Mahallelerde anket uygulanacak kişiler araştırma ekibi tarafından rastgele belirlenmiş olup, yüz yüze görüşme yöntemi uygulanmıştır. Araştırmada her evde bir kişiye anket uygulanması kriterine dikkat edilmiş, kişilerin kan bağı olan yakın akrabalarına anket uygulanmamıştır.

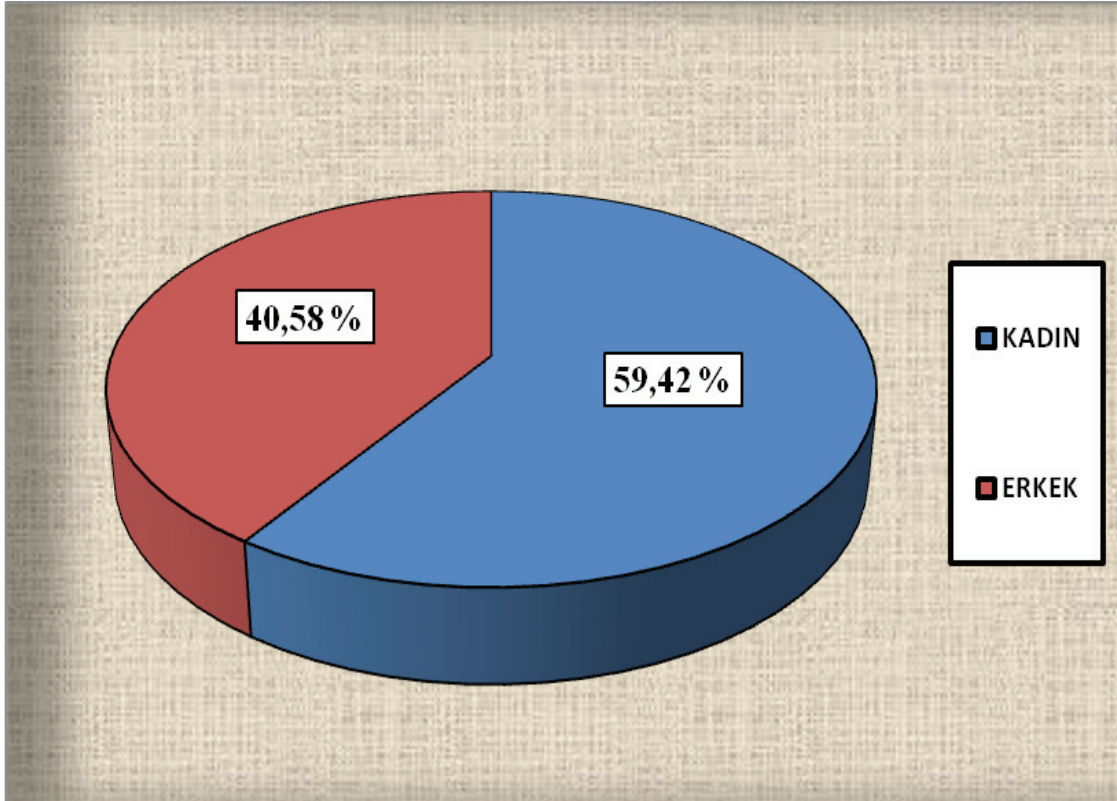
Araştırma verileri SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) programı yardımı ile analiz edilmiş, verinin betimlenmesi tablo ve grafiklerle gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilerle Kolmogorov-Smirnov ile Normallik testi uygulanmış, normal dağılımın reddedildiği durumlarda, Mann-Whitney U ve Kruskal-Wallis analizleri yapılmıştır. Soru kâğıtlarının hazırlanmasında beşli Likert tipi ölçek kullanılmıştır.

3. BETİMSSEL SONUÇLAR ve TARTIŞMA

Araştırmamız kapsamında ulaşılan örneklem grubunun özellikleri ve sorulan sorulara verilen cevaplar sonucunda ulaşılan analizler bu bölümde değerlendirilmiştir. Ancak, atölye çalışmasında ortaya çıkabilecek farklı görüşleri tartışmaya açmak hedeflendiği için veriler üzerinden ayrıntılı analizler gerçekleştirmek yerine betimsel istatistikler ile var olan durum ana hatları ile ortaya koymaya çalışılmıştır.

3.1. Cinsiyet Dağılımı

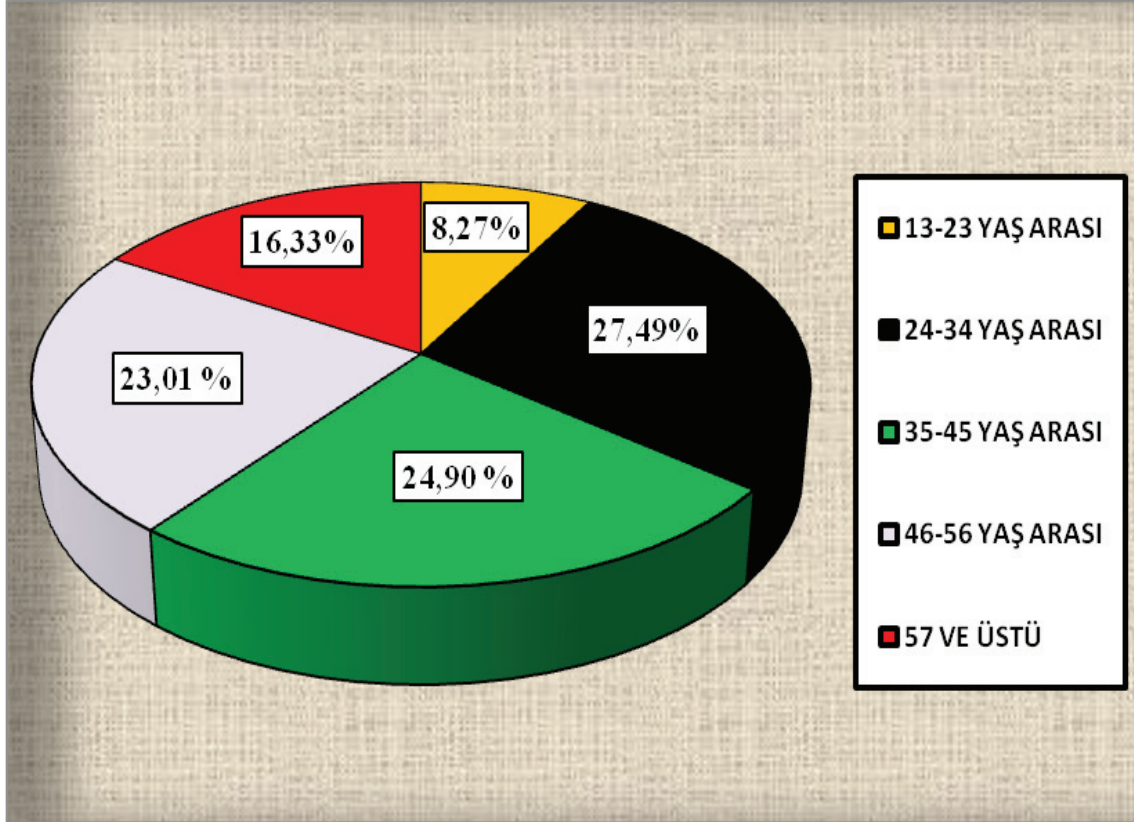
Araştırmamız kapsamında 599'u kadın, 409'u erkek olmak üzere toplam 1008 kişi ile yüz yüze anket görüşmesi yapıldı. Katılımcıların cinsiyet dağılım yüzdeleri aşağıda görülmektedir.

Grafik 1: Cinsiyet Dağılımı

3.2. Yaş Aralığı

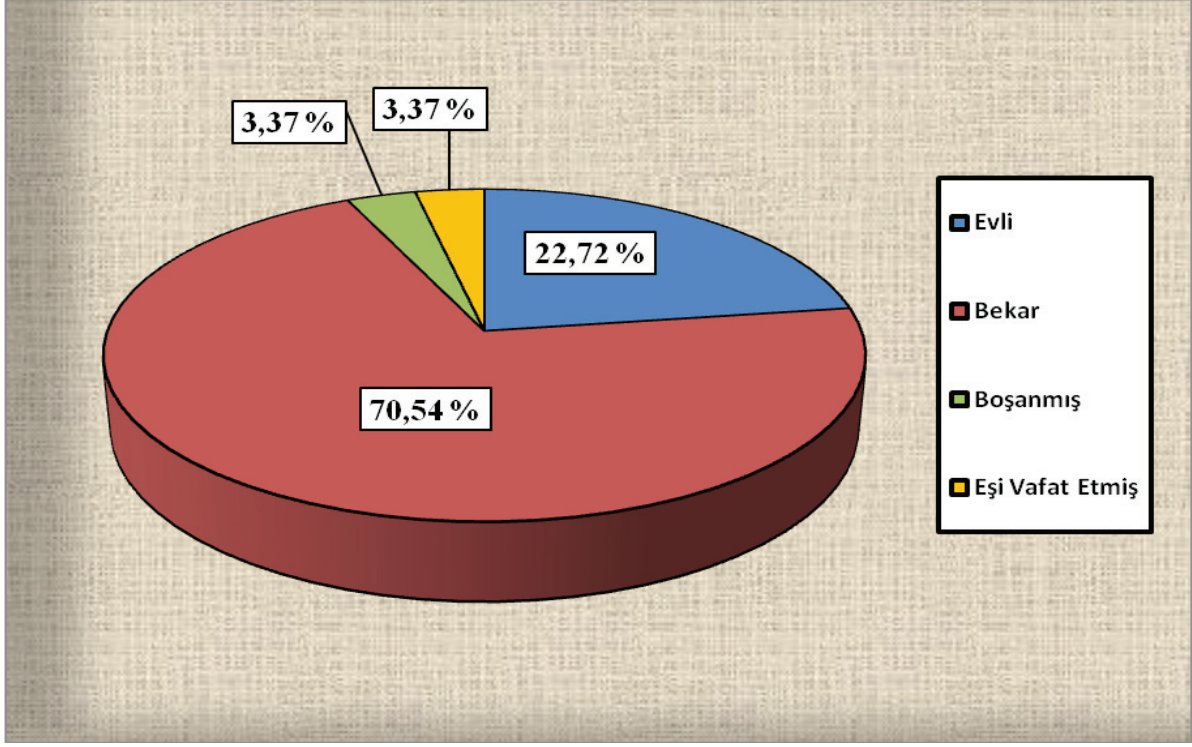
Örneklem dahilinde 13-23 yaş arası 83; 24-34 yaş arası 277; 35-45 yaş arası 251; 46-56 yaş arası 232; 57 ve üstü 165 kişi ile görüşüldü.

Grafik 2: Yaş Aralığı

3.3. Medeni Durum

Araştırma kapsamında anket sorularını yanıtlayanların çoğunluğunun (%70,5) evli olduğu; bekar, boşanmış ve eşini vefat nedeni ile kaybedenlerin toplam oranının ise %29,5'te kaldığı görülmektedir.

Grafik 3: Medeni Durum Dağılımı

3.4. Eğitim Durumu

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Okuma-yazma bilmiyor	58	5,8%	5,8%
Okur-yazar	26	2,6%	8,3%
İlkokul mezunu	316	31,3%	39,7%
Ortaokul mezunu	141	14,0%	53,7%
Lise mezunu	221	21,9%	75,6%
Lisans ve lisansüstü mezunu	246	24,4%	100,0%
Toplam	1008	100,0%	

Tablo 2: Eğitim Durumu

Ankete katılanların %8,4'lük oranının okuma yazma bilmediği veya okuryazar olmakla birlikte herhangi bir okuldan mezun olmadığı; %31,3'lük oranın ilkokul; %14'lük oranın ortaokul, %21,9'lük oranın ise lise mezunu olduğu; yine ankete katılanların %24,4'ünün lisans ve lisansüstü mezunu olduğu görülmektedir.

3.4.1. Eğitim Durumu ve Gelir Düzeyi Arasındaki İlişki

		Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu								Toplam
		1.000TL'den az	1.000-1.999TL	2.000-2.999TL	3.000-3.999TL	4.000-4.999TL	5.000-5.999TL	6.000TL ve üstü	Cevapsız	
Eğitim Durumu	Okuma-yazma bilmiyor	51	5	0	0	0	0	0	2	58
	Okur-yazar	19	6	0	1	0	0	0	0	26
	İlkokul mezunu	189	96	24	5	2	0	0	0	316
	Ortaokul mezunu	41	61	18	4	2	2	1	2	131
	Lise mezunu	33	86	50	14	10	10	14	4	221
	Üniversite mezunu	11	43	48	27	16	17	39	1	202
	Lisansüstü	0	2	9	9	2	9	12	1	44
	Diğer (Açık öğretim, yüksek okul)	2	5	2	0	1	0	0	0	10
Toplam		346	304	151	60	33	38	66	10	1008

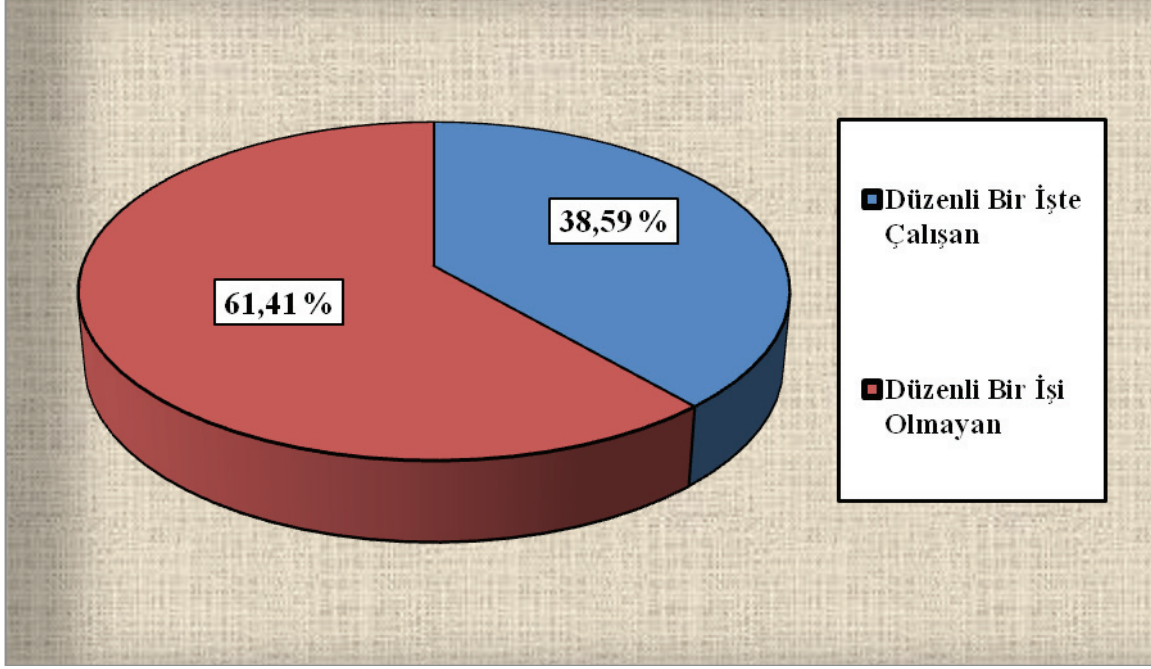
Tablo 3: Eğitim ve Gelir Durumu Arasındaki İlişki

Eğitim durumu ve gelir düzeyi arasındaki ilişkiye bakıldığında eğitim durumu arttıkça gelir durumunun da arttığı görülmektedir. Bu durum TÜİK tarafından gerçekleştirilen “2010 Kazanç Yapısı Anketi” sonuçları ile de paralellik göstermektedir. Bu sonuçlara göre 2010 yılında yıllık ortalama brüt kazanç 19.694 TL'dir. Bu rakam, erkekler için 19.683 TL, kadınlar için 19.728 TL olarak tahmin edilmiştir. Anket sonuçları hem erkek hem de kadın ücretli çalışanların kazançlarının, genellikle eğitim durumu ile doğru orantılı olarak yükseldiğini göstermektedir.³⁴

34 <http://www.tuik.gov.tr>, Haber Bülteni, Kazanç Yapısı Anketi, 2010.

3.5. İstihdam Durumu ve Sosyal Güvence Dağılımı

Ankete katılan 389 kişi düzenli bir işte çalışırken, 619 kişi ise düzenli bir işte çalışmamaktadır.

Grafik 4: İstihdam Niteliği

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
SGK	739	73,3	73,3
Yeşil Kart	35	3,5	76,8
Özel	26	2,6	79,4
Yok	185	18,4	97,7
SGK ve Özel	23	2,3	100,0
Toplam	1008	100,0	

Tablo 4: Sosyal Güvence Durumu

Buna karşılık 762 kişinin sosyal güvencesinin SGK olduğu görülmektedir. Bu durumun çalışma yaşamında geçici, dönemlik yani güvencesiz işlerin yoğunluğuna dair bir ipucu olduğu düşünülebilir.

3.5.1. Düzenli Bir İşte Çalışma Durumu ile Cinsiyet Arasındaki İlişki

		Cinsiyet		Toplam
		Kadın	Erkek	
Düzenli Bir İşte Çalışma Durumu	Evet	135	254	389
	Hayır	464	155	619
Toplam		599	409	1008

Tablo 5

Düzenli bir işte çalışmayanların çoğunluğunu kadınların oluşturduğu görülmekle birlikte, sosyal güvenceye sahip olanların oranlarına bakıldığında kadınların daha yüksek olması onların eşlerinin sosyal güvencelerinin kapsamında olduklarını düşündürmektedir. Bu durum kadınların istihdam edilme biçimlerini ve toplumsal alandaki rollerini de tartışabileceğimiz bir veri olarak değerlendirilebilir.

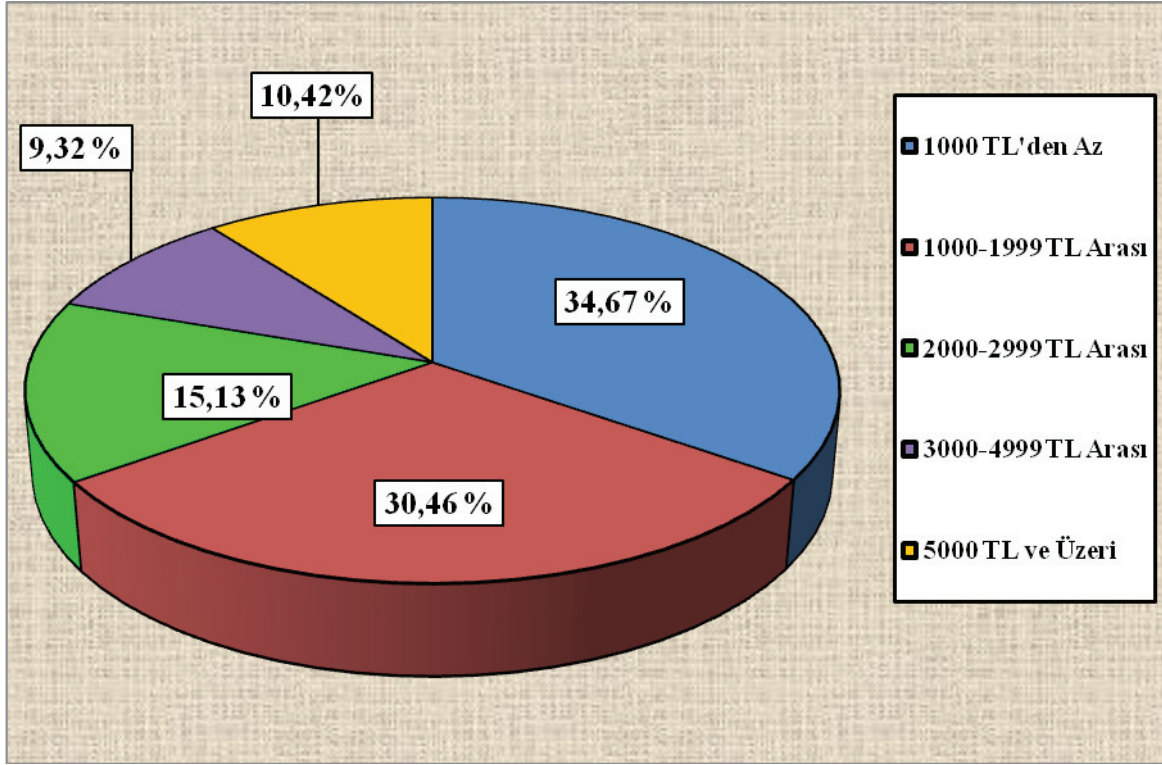
3.6. Gelir Dilimleri ve Katılımcıların Kendilerini Tanımladıkları Gelir Düzeyi

		Ekonomik Düzey Durumu						Toplam
		Fakir	Orta-alt gelirli	Orta gelir	Orta-üst gelirli	Yüksek gelirli	Cevapsız	
Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu	1.000TL'den az	150	92	103	1	0	0	346
	1.000-1.999TL	26	85	188	4	1	0	304
	2.000-2.999TL	8	17	121	5	0	0	151
	3.000-3.999TL	1	1	51	6	1	0	60
	4.000-4.999TL	0	1	26	6	0	0	33
	5.000-5.999TL	0	1	25	12	0	0	38
	6.000TL ve üstü	0	0	22	37	7	0	66
	Cevapsız	0	1	6	0	0	3	10
Toplam		185	198	542	71	9	3	1008

Tablo 6: Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu ve Ekonomik Düzeyi Arasındaki İlişki

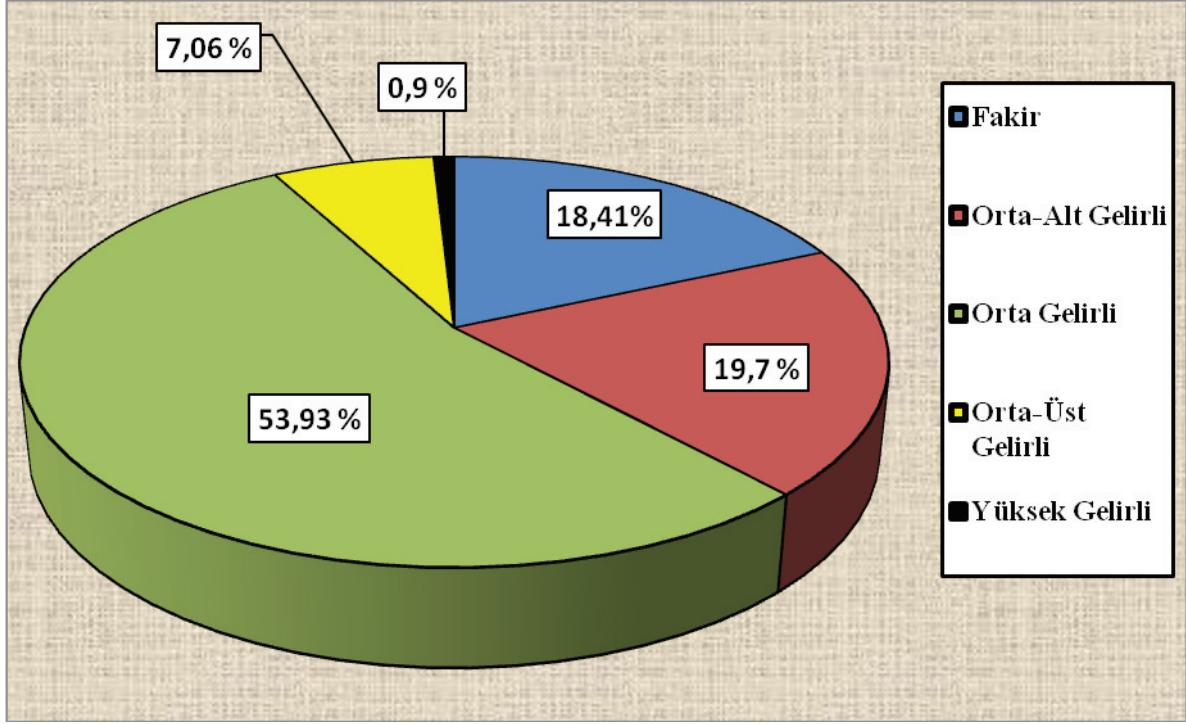
Ankette katılımcılara öncelikle hane geliri, sonrasında ise hane gelirleri üzerinden kendilerini hangi sosyo-ekonomik düzeyinde tanımladıkları soruldu. Dolayısıyla sosyo-ekonomik düzeyleri ile ilgili tanımlamalar katılımcıların kişisel görüşünü yansıtmakta ve objektif bir kritere dayanmamaktadır.

Ankete katılan 1008 kişiden 346'sı (%34,3) hane gelirini 1000 TL.'nin altında; 304 kişi (%30,2) 1000-1999 TL arasında olduğunu belirtmesine rağmen, katılımcıların ancak %18,41'i kendisini fakir olarak tanımlamıştır. Buna karşılık, hane geliri 2000-2999 TL. arasında %15,13, 3000-4999 TL. arasında %9,2 ve 5000 TL. ve üzerinde %10,3'lük bir kesim olduğu görülmektedir.

Grafik 5: Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu Dağılımı

Katılımcıların %53,9'unun kendisini orta gelirli, %1'inin ise yüksek gelirli olarak tanımladıkları görülmektedir. Bu bağlamda insanların hane gelir düzeyleri düşük olsa da kendilerini yoksul olarak tanımlamaktan kaçındıkları gözlemlenmiştir. Bunun Türkiye'deki yoksul imajı ile doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir. Geleneksel toplum yapısında yoksulluğun genellikle evsizlik, yiyecek yemeğinin olmaması ya da toplumda kendilerini ifade edebilecekleri her türlü araçtan yoksun olma durumu ile özdeşleşmiş olmasının bu sonuca etkisi olduğu düşünülebilir. Hane geliri açısından bakıldığında yoksul olarak tanımlanabilecek birçok katılımcının araştırmamızın saha ekibine "Allaha şükür, yiyecek ekmemiz var, orta halliyiz." demesi bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Grafik 6: Gelir Düzeyi Tanımlama Dağılımı

3.7. Kurumun Tanınma Derecesi ve Kaynakları

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nu Duyduğunuz Kaynaklar					
	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
TV, Radyo, Gazete, İnternet gibi iletişim araçları.	%11	%4,2	%2,0	%12,3	%70
Tanıdık, arkadaş, akraba, komşular.	%40,3	%11	%3,2	%20,2	%24,8
Okul.	%54,3	%13	%3	%13	%16,2
İşyeri.	%61	%13,3	%2,5	%11,5	%11,2
Kamu kurumları (Muhtarlık, Belediye, Kaymakamlık vb.)	%52,9	%13,8	%2,8	%13,5	%16,6
Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'ndan hizmet alanlar.	%56,3	%13,1	%2,5	%9,4	%18,3

Tablo 7: Kurumun Tanınma Derecesi ve Kaynakları

Anket uygulanan 1008 kişiden yalnızca 5'i Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nu hayatında hiç duymadığını söylemiş, diğer 1003 katılımcı ise duyduğunu ifade etmiştir. Katılımcılardan kendilerine okunan kaynakları, kurumu en çok duyduğu kaynaktan en az duyduğu kaynağa göre sıralaması istenmiştir. Ankete katılan görüşmecilerin %82,3'ünün Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nu en çok TV, Radyo, Gazete, İnternet gibi iletişim araçlarından duyduğu, kamu kurumlarından (Muhtarlık, Belediye, Kaymakamlık vb.) duyanların ise %30'luk bir oranda kaldığı görülmektedir. Tanıdık, arkadaş, akraba komşular (%45); okul (%29,2); işyeri (22,7); Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'ndan hizmet alanlar aracılığı ile (%27,7) duyma oranları ise medyadan duyanların yanında düşük yüzdeler olarak kalmaktadır. Bu bağlamda Sosyal Hizmetin tanıtımı konusunda medyanın oldukça etkin olduğu sonucu ortaya çıkarken, kamu kurum ve kuruluşlarının tanıtım konusunda yetersiz kaldığı ve yurttaşlık haklarının etkin kullanımını destekleyecek “sosyal hizmet” konusunun, küçük yaşlardan itibaren okullardaki eğitimin bir parçası olması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

3.8. Kurumsal Hizmetlerin Bilinirliği

Anketimizde, katılımcılara hangi hizmetlerin SHÇEK'in görevi olduğu sorulmuş, verilen cevaplar ve yapılan analizler sonucunda cevapları etkilediği görülen faktörler aşağıda gösterilmiştir.

3.8.1. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Görevleri: “Kimsesiz Çocukların Bakımını Üstlenmek”

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	6	,6	,6
Katılmıyorum	10	1,0	1,6
Kararsızım	23	2,3	3,9
Katılıyorum	140	13,9	17,8
Kesinlikle katılıyorum	824	81,7	100,0
Toplam	1003	99,5	
Cevapsız	5	,5	
Toplam	1008	100,0	

Tablo 8: SHÇEK'in Görevi Kimsesiz Çocukların Bakımını Üstlenmektir

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun görevleri nelerdir? sorusuna verilen yanıtta ise ankete katılan 1008 katılımcının 964'ünün “Kimsesiz çocukların bakımını üstlenmek” şikkına “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” şeklinde yanıt verdikleri görülmüştür.

Yapılan analiz sonucunda bu cevabı eğitim, gelir durumu ve düzenli bir işte çalışma durumu faktörlerinin etkilediği görülmüştür.

		Eğitim Durumu								Toplam
		Okuma-yazma bilmiyor	Okur-yazar	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Lisansüstü	Diğer (açık öğretimler, yüksek okul)	
Kimsesiz Çocukların Bakımını Üstlenmek	Kesinlikle katılmıyorum	2	1	3	0	0	0	0	0	6
	Katılmıyorum	0	0	2	4	3	0	1	0	10
	Kararsızım	6	3	8	4	2	0	0	0	23
	Katılıyorum	9	5	49	18	31	23	3	2	140
	Kesinlikle katılıyorum	39	17	253	105	185	178	39	8	824
Toplam		56	26	315	131	221	201	43	10	1003

Tablo 9: “SHÇEK’in Görevi Kimsesiz Çocukların Bakımını Üstlenmektir” Yargısına Eğitim Durumunun Etkisi

		Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu								Toplam
		1.000TL'den az	1.000-1.999TL	2.000-2.999TL	3.000-3.999TL	4.000-4.999TL	5.000-5.999TL	6.000TL ve üstü	Cevapsız	
Kimsesiz Çocukların Bakımını Üstlenmek	Kesinlikle katılmıyorum	6	0	0	0	0	0	0	0	6
	Katılmıyorum	3	4	1	1	0	1	0	0	10
	Kararsızım	17	4	1	0	0	0	0	1	23
	Katılıyorum	53	54	9	6	6	5	7	0	140
	Kesinlikle katılıyorum	264	242	140	52	27	31	59	9	824
Toplam		343	304	151	59	33	37	66	10	1003

Tablo 10: “SHÇEK’in Görevi Kimsesiz Çocukların Bakımını Üstlenmektir” Yargısına Gelir Durumunun Etkisi

Toplam yüzdeleri çok küçük gibi görünse de bu konu ile ilgili kararsız kalan, katılmayan ve kesinlikle katılmayan toplamda %3,9'luk kesimin SHÇEK'in kimsesiz çocuklara bakım görevine neden olumsuz yaklaştıklarının cevabı ancak yapılacak niteliksel çalışmalar sonucunda irdelenebilir. Ön çalışma niteliğindeki bu çalışmada bile böyle bir oranın çıkmasının oldukça çarpıcı olduğu düşünülmektedir.

		Düzenli Bir İşte Çalışma Durumu		Toplam
		Evet	Hayır	
Kimsesiz Çocukların Bakımını Üstlenmek	Kesinlikle katılmıyorum	0	6	6
	Katılmıyorum	3	7	10
	Kararsızım	3	20	23
	Katılıyorum	52	88	140
	Kesinlikle katılıyorum	329	495	824
Toplam		387	616	1003

Tablo 11: “SHÇEK’in Görevi Kimsesiz Çocukların Bakımını Üstlenmektir” Yargısına Düzenli İşte Çalışma Durumunun Etkisi

Eğitim seviyesinin düşmesine ek olarak, düşük gelir ve düzenli bir işte çalışmama durumunun da SHÇEK’in görevinin kimsesiz çocukların bakımını üstlenmek olduğu yargısına katılmayanların ve konu ile ilgili kararsız kalanların oranını etkilediği görülmüştür. Eğitim seviyesi düşük olanlar, geliri 1000 TL.’den az olanlar ve düzenli işte çalışmayanlar konu ile ilgili olumsuz yargı bildirenlerin çoğunluğunu oluşturmaktadır.

3.8.2. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun Görevleri: “İstismara (şiddet, taciz, tecavüz, zorla çalıştırma, dilendirme vb.) Uğrayan Çocukların Bakımını Üstlenmek”

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	40	4,0	4,0
Katılmıyorum	16	1,6	5,6
Kararsızım	46	4,6	10,2
Katılıyorum	149	14,8	25,0
Kesinlikle katılıyorum	752	74,6	100,0
Toplam	1003	99,5	
Cevapsız	5	,5	
Toplam	1008	100,0	

Tablo 12: SHÇEK’in Görevi İstismara (şiddet, taciz, tecavüz, zorla çalıştırma, dilendirme vb.) Uğrayan Çocukların Bakımını Üstlenmektir.

Benzer şekilde “İstismara (şiddet, taciz, tecavüz, zorla çalıştırma, dilendirme vb.) uğrayan çocukların bakımını üstlenmek” konusunda kararsız kalan ve olumsuz düşünen bir kesimin varlığı da konu ile ilgili endişelerimizi kuvvetlendirmektedir. Araştırma örnekleminde %89,4’lük çoğunluğun istismar mağduru çocukların bakımı konusunda SHÇEK’i sorumlu görmesine rağmen bu sorumluluk konusunda olumsuz düşünen ve kararsız kalan %10,2’lik azımsanamayacak bir

kesimin varlığı istismara maruz kalma durumunun polisiye vaka olarak algılandığı, SHÇEK'in istismar mağduru çocuklara yönelik verdiği bakım ve koruma hizmetlerinin kamuoyuna tam anlamıyla duyurulamadığı izlenimini uyandırmaktadır.

3.8.3. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Görevleri: "Şiddet Gören Kadınların Bakım ve Korumasını Üstlenmek"

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	178	17,7	17,7
Katılmıyorum	118	11,7	11,8
Kararsızım	100	9,9	10,0
Katılıyorum	152	15,1	15,2
Kesinlikle katılıyorum	455	45,1	45,4
Toplam	1003	99,5	100,0
Cevapsız	5	,5	
Toplam	1008	100,0	

Tablo 13: SHÇEK'in Görevi Şiddet Gören Kadınların Bakım ve Korumasını Üstlenmektir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun görevlerine ilişkin sorduğumuz bu soruda çarpıcı diğer sonuçlar ise şiddet gören kadınlara sağlanan hizmetler ile ilgili olanlardı. SHÇEK'i şiddet gören kadınların bakımı ve korunması görevi ile ilişkilendiren %60,2'lik kesimin olması kadına yönelik şiddeti durdurmaya yönelik kampanyaların ve kadın hareketinin mücadelelerinin getirileri olarak okunabilir. Ancak şiddet mağduru kadınlar için verilecek hizmetin SHÇEK'in görevi olmadığını düşünen %30'luk kesim ile bu konuda kararsız kalan yaklaşık %10'luk kesimin varlığı halen kadının aile içinde tanımlandığı ve şiddet görmesi halinde yine bu aile içine hapsedildiği ataerkil bakış açısını yansıtmaktadır.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun adının Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olarak değiştirilmesinin ve Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü'nün kapatılarak yine Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde çalışacak hizmet birimlerinden biri olarak tanımlanması da revize edilemeye çalışılan kurumun yapılanmasında yine aynı ataerkil bakış açısının izlerini görmemize neden olmaktadır. Bunun yanı sıra Aile ve Sosyal Politikalar Bakanı Fatma Şahin, kadın sığınma evleri ile ilgili meclise verilen soru önergesini yanıtladığı metinde devlete bağlı kadın sığınma evlerinin sayısını 2011 Kasım itibarı ile 51; yerel yönetimlere bağlı kadın sığınma evlerinin sayısını 24; özel kişilere bağlı olanların sayısını 3 olarak ifade etmiştir.³⁵

Kadın Sığınma Evleri'nin sayısının azlığı bize 5393 sayılı Belediyeler Kanunu'nda Büyükşehir Belediyeleri ile nüfusu 50.000'i geçen belediyelerin kadınlar ve çocuklar için koruma evleri açma şartına karşılık gerçek hayatta konu ile ilgili herhangi bir uygulama başlatılmadığını ve bu işi yapmak

35 <http://www.gercekgundem.com/?p=418805>

isteyen özel kişilerin devlet tarafından yeterince desteklenmediğini düşündürmektedir. Kadın sığınma evlerinin kuruluşunun desteklenmemesi kadının bu tarz yapılara güven duyarak aile dışına çıkması ile ailenin bütünlüğünün bozulduğu yönündeki yaygın kanı ile birlikte düşünülmelidir. Kadının şiddet gördüğü aile kurumunun kutsallaştırılması ve kutsallaştırılan bu yapıya müdahalede isteksiz davranılması şiddet gibi önemli bir sorunu yine aile içinde çözülmek (daha doğrusu çözülmemek) üzere terk etmek anlamına gelmektedir. Ancak örneklemimiz dahilinde çıkan sonuçlar da bu konuda yapılan bir çok araştırma gibi şunu söylemektedir ki “kadınlara karşı şiddetin önlenmesi ancak toplumun şiddet konusundaki inanç ve değer yargılarının sorgulanması ve şiddetin köklerini besleyen ‘kültürel’ dayanakların da ortadan kaldırılması ile mümkün olabilir.”³⁶ Bu noktada topluma yönelik gerçekleştirilecek bilinçlendirme kampanyalarının önemine vurgu yapmak gerekecektir.

3.8.4. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun Görevleri: “Yaşlıların, Engellilerin Bakımını Üstlenmek”

SHÇEK’in Görevleri Nelerdir?	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Yaşlı insanların bakımını üstlenmek.	15,50%	10,10%	6,60%	18,90%	48,30%
Engelli insanların bakımını üstlenmek	12,30%	10,20%	8,20%	18,90%	49,90%

Tablo 14: SHÇEK’in Görevi Yaşlıların, Engellilerin Bakımını Üstlenmektir.

Ancak konu yaşlılık ve engellilik alanı olunca durumun değiştiği ve özel kişilere ait engelli ve yaşlı bakım rehabilitasyon merkezlerinin devlete bağlı olanların sayısını geçtiği görülmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nda Genel Müdürlüğe bağlı 101 huzurevine karşılık, gerçek kişilere ait (özel) huzurevlerinin sayısının 120 olması ve engellilik alanında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na bağlı 83 kuruluşa karşılık özel bakım merkezlerinin sayısının 100 olması da bu iddiayı doğrulamaktadır. Anketimizi yanıtlayanlardan yaşlı insanların bakımını üstlenmek görevine dair %25,6’lık olumsuz düşünen ve %6,6 kararsız kalan yine engelli insanların bakımını üstlenmek görevine dair %22,5’lik olumsuz düşünen ve %8,2’lik kararsız kalan kesimi göz önüne alındığında yaşlılık ve engellilik alanındaki özelleştirme politikalarının toplum üzerindeki etkilerine dair ip uçları elde etmek mümkündür. Bu bağlamda engellilik ve yaşlılık alanındaki özel sektör güdümlü uygulamalarının yaygınlığının toplumun algısını da bu işlerin devlet tarafından yapılmayacağı yönünde şekillendirdiği görülmektedir. Oldukça yüksek kar amacı ile kurulan yaşlı ve engelli rehabilitasyon/bakım merkezlerinin sayısının yüksekliği bu konudaki devlet destek ve teşvikini de ortaya koymaktadır. Buna karşılık kar amacı gütmeyen özel kişiler tarafından kurulmaya çalışılan kadın sığınma evlerinin sayısının azlığı ise (Türkiye’de yalnızca 3) devletin bu konuda kaynak ayırma ve destek olma konusunda çekinceli davrandığını düşündürmektedir.

36 Pınar İlkaracan, Sıcak Yuva Masalı, İstanbul, Metis Yayınları, 1996, s. 27.

3.8.5. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun Görevleri: “Yoksul İnsanlara Ekonomik Destek Sağlamak”

		Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu								Toplam
		1.000TL’den az	1.000-1.999TL	2.000-2.999TL	3.000-3.999TL	4.000-4.999TL	5.000-5.999TL	6.000TL ve üstü	Cevapsız	
Yoksul İnsanlara Ekonomik Destek Sağlamak	Kesinlikle katılmıyorum	64	49	27	9	8	7	20	3	187
	Katılmıyorum	21	49	23	7	6	8	12	0	126
	Kararsızım	40	17	17	5	3	5	8	1	96
	Katılıyorum	63	55	30	18	4	5	14	2	191
	Kesinlikle katılıyorum	155	134	54	20	12	12	12	4	403
Toplam		343	304	151	59	33	37	66	10	1003

Tablo 15: “SHÇEK’in Görevi Yoksul İnsanlara Ekonomik Destek Sağlamaktır.” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu İlişkisi

SHÇEK’in yoksul insanlara destek olmak gibi bir görevinin olup olmadığı konusunda katılımcıların %50’ye yakınının böyle bir görev tanımlamasına olumsuz yaklaştığı/kararsız kaldığı görülmektedir. Olumsuz yaklaşan ya da kararsızlık gösteren katılımcıların ağırlıklı olarak alt ve alt-orta gelir grubuna mensup olduğu görülmektedir.

		Düzenli Bir İşte Çalışma Durumu		Toplam
		Evet	Hayır	
Yoksul İnsanlara Ekonomik Destek Sağlamak	Kesinlikle katılmıyorum	83	104	187
	Katılmıyorum	66	60	126
	Kararsızım	28	68	96
	Katılıyorum	69	122	191
	Kesinlikle katılıyorum	141	262	403
Toplam		387	616	1003

Tablo 16: “SHÇEK’in Görevi Yoksul İnsanlara Ekonomik Destek Sağlamaktır” Yargısı ile Düzenli Bir İşte Çalışma Durumu İlişkisi,

Yine olumsuz yaklaşan ya da kararsızlık gösteren katılımcıların çoğunluğunun düzenli bir işi olmadığı da belirtilmelidir. Bu sonuçtan yola çıkarak yoksulluğun tanımı ve yoksulluğun toplumsal bilinç üzerindeki etkilerinin yanı sıra, dışlanmışlık kavramının içeriğinin de tartışılması gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda Marksist kuramın sınıf kavramını ve buna bağlı olarak sınıf bilinci meselesini yeniden sosyal bilimler literatürüne alarak “yoksuldan yoksula yönelen bu negatif tutumu” anlamak bizce bir gerekliliktir.

3.9. Sosyal Hizmet Kimin Görevidir?

Katılımcılara “Sizce muhtaç kişilere destek olmak öncelikle kimin görevidir?” sorusu yöneltilmiş ve “Tümüyle hayırsever vatandaşların görevidir”, “Devlete de hayırsever vatandaşlara da eşit görev düşer”, “Tümüyle devletin görevidir”, “Sivil toplum kuruluşlarının görevidir” yargıları hakkında ayrı ayrı ne düşündükleri sorulmuştur.

3.9.1. Sizce Muhtaç Kişilere Destek Olmak Öncelikle Kimin Görevidir?

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Tümüyle hayırsever vatandaşların görevidir.	51,30%	19,50%	6,30%	11,80%	10,10%
Devlete de hayırsever vatandaşlara da eşit görev düşer.	19,60%	5,80%	2,90%	16,50%	54,70%
Tümüyle devletin görevidir.	33,80%	15,40%	3,20%	9,90%	36,90%
Sivil toplum kuruluşlarının görevidir.	26,80%	6,20%	11,80%	35,90%	18,60%

Tablo 17: Muhtaç Kişilere Destek Olmak Kimin Görevidir?

Katılımcıların büyük çoğunluğunun (%71,2) “Devlete de hayırsever vatandaşlara da eşit görev düşer” yargısına katıldığı görülmüştür. Bu durum göz önüne alındığında katılımcıların toplumun muhtaç kişilere yardım etme görevini yalnızca hayırsever kişiler üzerine bırakmadığını, örgütlü bir yapı tarafından gerçekleştirilmesi gerektiği üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak, bu yapının yalnızca devlet olmaması devletin koordinatörlük sıfatı ile sosyal hizmet alanında var olma tercihinin toplum tarafından da içselleştirildiği anlamına gelebilir.

		Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu								Toplam
		1.000TL'den az	1.000-1.999TL	2.000-2.999TL	3.000-3.999TL	4.000-4.999TL	5.000-5.999TL	6.000TL ve üstü	Cevapsız	
Devlete de Hayırsever Vatandaşlara da Eşit Görev Düşer	Kesinlikle katılmıyorum	86	45	25	8	7	10	15	2	198
	Katılmıyorum	13	24	7	3	1	4	5	1	58
	Kararsızım	8	13	1	1	2	2	2	0	29
	Katılıyorum	59	47	26	11	4	5	12	2	166
	Kesinlikle katılıyorum	176	175	92	36	19	16	32	5	551
Toplam		342	304	151	59	33	37	66	10	1002

Tablo 18: “Devlete de Hayırsever Vatandaşlara da Eşit Görev Düşer.” Yargısına Gelir Durumunun Etkisi

		Eğitim Durumu								Toplam
		Okuma-yazma bilmiyor	Okur-yazar	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Lisansüstü	Diğer (Açık öğretimler yüksek okul)	
Devlete de Hayırsever Vatandaşlara da Eşit Görev Düşer	Kesinlikle katılmıyorum	15	7	63	32	40	30	9	2	198
	Katılmıyorum	1	0	18	5	17	13	4	0	58
	Kararsızım	2	0	12	2	5	5	3	0	29
	Katılıyorum	8	5	60	19	39	31	3	1	166
	Kesinlikle katılıyorum	30	14	162	73	120	121	24	7	551
Toplam		56	26	315	131	221	200	43	10	1002

Tablo 19: “Devlete de Hayırsever Vatandaşlara da Eşit Görev Düşer.” Yargısına Eğitim Durumunun Etkisi

Gelir ve eğitim durumuna da bakıldığında her eğitim ve gelir seviyesinden katılımcının ağırlıklı olarak devlet ve hayırsever vatandaş birlikteliğini destekleyen bir eğilime sahip olduğu görülmektedir.

3.10. Herhangi Bir Nedenden Dolayı Hayatınızı Kendi Başınıza İdame Ettiremeyecek Durumda Olursanız Sorununuzun Çözümü İçin İlk Kime veya Nereye Başvurursunuz?

Ancak “Herhangi bir nedenden dolayı hayatınızı kendi başınıza idame ettiremeyecek durumda olursanız sorununuzun çözümü için ilk kime ya da nereye başvurursunuz?” sorusuna verilen yanıtlar ile “Muhtaç kişilere destek olmak öncelikle kimin görevidir?” sorusuna verilen yanıtların çelişkili olduğu görülmektedir. Muhtaç durumundaki kişilere desteğin kimin görevi olduğuna yönelik verilen yanıtlarda devlet-hayırsever vatandaş birlikteliği çıkmışken, kendilerinin desteğe ihtiyaç duyma durumunda 82,8’lik bir yüzde ise yakın aile bireylerini tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Toplumdaki algının bu anlamda desteğe ihtiyaç duyan insanları ötekileştirdiği ve kendisini destek talep eden kesime dâhil etmediği sonucuna ulaşılmıştır. Tüm bunlara rağmen ankete katılanların %63,9’u kamu kurumlarına (Muhtarlık, Belediye ya da Kaymakamlık vb.) başvurma konusunda; %49’u ise SHÇEK’e başvuru konusunda olumlu kanaat belirtmişlerdir. Cevapların içerdiği bu çelişkilerden sosyal refah devletinin sorgulanan bir kurum olması ile birlikte Marshall’dan Hayek’e uzanan çizgide “yurttaşlık bilincinin kapsamının” yanında, “devletin görevlerinin neler olduğu” sorusunun cevabının da geçirdiği evrimi daha iyi anlamamıza yardımcı olabilecek ipuçlarını görebiliriz.

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Birincil derecede yakın aile bireyleri	12,20%	2,50%	2,00%	9,80%	73,00%
Tanıdık, komşu, arkadaş vb.	41,70%	13,70%	4,70%	28,00%	11,50%
Kamu kurumları (Muhtarlık, Belediye ya da Kaymakamlık vb.)	18,60%	9,70%	7,10%	25,90%	38,00%
Finansal araçlar (kredi kartı, banka kredisi vb.)	57,20%	17,50%	4,50%	12,80%	7,40%
Sivil toplum kuruluşları	40,10%	13,00%	8,70%	24,90%	12,70%
Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu	31,90%	12,20%	6,20%	27,50%	21,50%

Tablo 20: Herhangi Bir Nedenden Dolayı Hayatınızı Kendi Başınıza İdame Ettiremeyecek Durumda Olursanız Sorununuzun Çözümü İçin İlk Kime ya da Nereye Başvurursunuz?

Oranlar göz önünde bulundurulduğunda, bilinçlendirme ve hizmetlerin görünürlüğünü arttıracak faaliyetlerle destek alma konusunda resmi kuruluşlara başvuru oranlarının artırılabilceği düşünülebilir. Şüphesiz ki destek talebinin aile, akraba, hemşehri, arkadaş, tanıdık vb. yapılardan devlete/resmi kurumlara kayması bu tarz taleplerin hak olduğunun bilincine varılması ile de bağlantılıdır. Ankete katılanların %76,2’sinin SHÇEK’ten destek talebinde bulunmayı “hak” olarak tanımlaması da kurumlardan destek alabilecekleri düşüncesini desteklemektedir. Katılımcıların konuyu genel hatları ile alan soruları (Sizce bu iş kimin görevidir? Kime gidilmelidir? Resmi kurumlardan destek istemek hak mıdır? şeklindeki sorular) yanıtlarken daha formel yolların

kullanılması gerektiğini ifade etmelerinin ardından, kendilerini destek alan kişi konumuna koymaları istendiğinde başvuracakları kişi ağırlıklı olarak birinci derece aile yakınları olmuştur.

3.11. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'ndan Destek Alma Konusundaki Düşünceler

Katılımcılara SHÇEK'ten destek almakla ilgili temel yargılara katılıp katılmadıkları sorulmuş, bu yargılarla ilgili verilen cevaplar aşağıda tek tek gösterilmiştir.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Haktır.	%11,6	%6,3	%5,7	%21,3	%54,9
Kolaycılıktır.	%33,4	%14,9	%12,9	%19,5	%18,8
Onur kırıcıdır.	%50,2	%18,5	%8,0	%10,7	%12,1
Mecburiyettir.	%19,6	%9,0	%7,1	%24,0	%39,7

Tablo 21: SHÇEK'ten Destek Alma Konusundaki Düşünceler

3.11.1. Sosyal Hizmet Hak mıdır?

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	117	11,6	11,7
Katılmıyorum	63	6,3	17,9
Kararsızım	57	5,7	23,6
Katılıyorum	215	21,3	45,1
Kesinlikle katılıyorum	551	54,7	100,0
Toplam	1003	99,5	
SHÇEK'i duymayanlar	5	,5	
Toplam	1008	100,0	

Tablo 22: SHÇEK'ten Destek Almak Haktır

Katılımcılara SHÇEK'ten destek almanın hak olduğu yargısına katılıp katılmadıkları sorulmuş, çoğunluk bu kurumdan destek almayı bir hak olarak gördüğünü ifade etmiştir.

		Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu								Toplam
		1.000TL'den az	1.000-1.999TL	2.000-2.999TL	3.000-3.999TL	4.000-4.999TL	5.000-5.999TL	6.000TL ve üstü	Cevapsız	
Haktır	Kesinlikle katılmıyorum	58	35	12	4	3	1	4	0	117
	Katılmıyorum	24	23	8	4	0	1	1	2	63
	Kararsızım	30	16	3	2	2	0	4	0	57
	Katılıyorum	61	77	32	16	7	10	11	1	215
	Kesinlikle katılıyorum	170	153	96	33	21	25	46	7	551
Toplam		343	304	151	59	33	37	66	10	1003

Tablo 23: “SHÇEK’ten Destek Almak Haktır.” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu İlişkisi

		Eğitim Durumu								Toplam
		Okuma-yazma bilmiyor	Okur-yazar	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Lisansüstü	Diğer (açık öğretimler, yüksekokul)	
Haktır.	Kesinlikle katılmıyorum	6	4	57	21	16	11	2	0	117
	Katılmıyorum	5	2	22	12	15	3	2	2	63
	Kararsızım	7	0	21	8	12	8	0	1	57
	katılıyorum	6	4	69	27	52	46	8	3	215
	Kesinlikle katılıyorum	32	16	146	63	126	133	31	4	551
Toplam		56	26	315	131	221	201	43	10	1003

Tablo 24: “SHÇEK’ten Destek Almak Haktır” Yargısı ile Eğitim Durumu İlişkisi

Tüm eğitim ve gelir seviyelerinden katılımcılar arasında SHÇEK’ten destek almanın hak olduğunu düşünenlerinin oranının düşünmeyenlere göre yüksek olduğu görülmekle birlikte gelir durumu ve eğitim seviyesi arttıkça bu yargıya katılanların oranının arttığı görülmüştür.

3.11.2. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’ndan Destek Almak Onur Kırıcı mıdır?

	Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Kesinlikle katılmıyorum	506	50,2	50,4
Katılmıyorum	186	18,5	69,0
Kararsızım	81	8,0	77,1
Katılıyorum	108	10,7	87,8
Kesinlikle katılıyorum	122	12,1	100,0
Toplam	1003	99,5	
SHÇEK’i duymayanlar	5	,5	
Toplam	1008	100,0	

Tablo 25: SHÇEK’ten Destek Almak Onur Kırıcıdır

Katılımcılara SHÇEK’ten destek alma durumunu onur kırıcı olarak algılayıp algılamadıkları sorulmuş, onur kırıcı olarak algılamayanların oranının (%68,7) SHÇEK’ten destek almanın hak olduğunu düşünenlerin oranı ile (%76,2) paralellik gösterdiği görülmüştür.

		Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu								Toplam
		1.000TL’den az	1.000-1.999TL	2.000-2.999TL	3.000-3.999TL	4.000-4.999TL	5.000-5.999TL	6.000TL ve üstü	Cevapsız	
Onur Kırıcıdır	Kesinlikle katılmıyorum	143	134	91	33	22	27	48	8	506
	Katılmıyorum	37	70	34	15	7	5	16	2	186
	Kararsızım	45	27	5	2	0	1	1	0	81
	Katılıyorum	52	37	14	0	2	3	0	0	108
	Kesinlikle katılıyorum	66	36	7	9	2	1	1	0	122
Toplam		343	304	151	59	33	37	66	10	1003

Tablo 26: “SHÇEK’ten Destek Almak Haktır” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu İlişkisi

Yine gelir durumunun artışı ile birlikte SHÇEK’ten destek almanın onur kırıcı olmadığını düşünenlerin oranının artış sergilediği görülmektedir. Geliri 1000 TL’den az katılımcıların %34,4’ü, geliri 1000-1.999 TL arasında olan katılımcıların %24’ünün SHÇEK’ten destek almayı onur kırıcı olarak tanımladığı görülürken geliri 2000-2999 TL arasındaki katılımcılar için bu oran %13,9; geliri 3.000-3999 TL arasındaki katılımcılar için %15,2; geliri 4000-4999 TL arasındaki katılımcılar için %12,1; geliri 5000-5999 TL arasındaki katılımcılar için %10,8 iken geliri 6000 TL. ve üzerinde olan katılımcılar için %1,5 olduğu görülmüştür.

3.11.3. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'ndan Destek Almak Mecburiyettir

		Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu								Toplam
		1.000TL'den az	1.000-1.999TL	2.000-2.999TL	3.000-3.999TL	4.000-4.999TL	5.000-5.999TL	6.000TL ve üstü	Cevapsız	
Mecburiyettir	Kesinlikle katılmıyorum	57	69	29	10	10	7	14	2	198
	Katılmıyorum	30	32	12	4	4	3	4	2	91
	Kararsızım	18	28	9	3	0	5	9	0	72
	Katılıyorum	82	63	41	21	7	10	17	1	242
	Kesinlikle katılıyorum	156	112	60	21	12	12	22	5	400
Toplam		343	304	151	59	33	37	66	10	1003

Tablo 27: “SHÇEK'ten Destek Almak Mecburiyettir.” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu İlişkisi

		Eğitim Durumu								Toplam
		Okuma-yazma bilmiyor	Okur-yazar	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Lisansüstü	Diğer (açık öğretimler, yükseköğretim)	
Mecburiyettir	Kesinlikle katılmıyorum	11	5	59	28	52	35	7	1	198
	Katılmıyorum	0	4	27	11	24	20	4	1	91
	Kararsızım	6	0	17	12	16	17	4	0	72
	Katılıyorum	13	8	67	32	57	51	13	1	242
	Kesinlikle katılıyorum	26	9	145	48	72	78	15	7	400
Toplam		56	26	315	131	221	201	43	10	1003

Tablo 28: “SHÇEK'ten Destek Almak Mecburiyettir” Yargısı ile Eğitim Durumu İlişkisi

Katılımcıların çoğu SHÇEK'ten destek almanın hak olduğunu düşünmekle birlikte SHÇEK'ten destek almayı mecburiyet olarak tanımlamışlardır. Hangi gelir ve eğitim düzeyine sahip olursa olsun katılımcılar ancak mecburiyet durumunda SHÇEK'ten destek alabileceklerini ifade etmişlerdir.

3.12. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'ndan Yardım İsteme Nedenleri

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
İnsanların başına beklenmedik felaketlerin gelmesi (trafik kazası, doğal afetler, hastalık vb.)	4,60%	2,50%	4,10%	34,10%	54,30%
Evde bakıma muhtaç engelli/lerin olması.	8%	6,60%	5,70%	32,80%	46,20%
Büyük şehirlere göç etmiş olmaları nedeniyle geçim kaynaklarını (tarım, hayvancılık vb) kaybetmiş olmaları.	15,70%	9,50%	7,10%	30,70%	36,50%
İş bulamamak.	21,80%	14%	7,30%	27,70%	28,70%
Çok çocuk sahibi olmak.	25,60%	13,10%	8,20%	27,80%	24,70%
Her şeyi devletten bekleme alışkanlığının olması.	27,80%	14,50%	6,10%	22,90%	28,10%
Kadınların çalışmasına izin verilmemesi.	32,10%	14,80%	8,80%	20,80%	22,90%
Ekonomik kaynaklarını bilinçsiz şekilde kullanmak.	33,40%	16,80%	11,60%	21,20%	16,50%
Çalışmak istememek.	39,20%	21,20%	10,60%	19,90%	8,50%

Tablo 29: İnsanların SHÇEK'ten Yardım İsteme Nedenleri

Ankete katılanlar ağırlıklı olarak insanların SHÇEK'ten yardım isteme nedenini % 88,4'lük bir oranla başlarına beklenmedik felaketlerin gelmesi (trafik kazası, doğal afetler, hastalık vb.) ile açıklamışlardır. Bu durumu %79 ile evde bakıma muhtaç engelli/lerin olması, %67,2 ile de büyük şehirlere göç etmiş olmaları nedeniyle geçim kaynaklarını (tarım, hayvancılık vb) kaybetmiş olmaları nedenleri izlemiştir. İş bulamamak, çok çocuk sahibi olmak, her şeyi devletten bekleme alışkanlığının olması nedenleri %50'nin üzerinde oranlar ile temsil edilirken, çalışmak istememek ve ekonomik kaynaklarını bilinçsiz şekilde kullanmak nedenleri %50'nin altında oranlar ile temsil edilmiştir. Aşağıda bu soruya verilen cevapları etkilediği görülen faktörler ayrı ayrı ele alınmıştır.

3.12.1 “Çalışmak İstememek” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir ve Eğitim Durumu İlişkisi

		Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu								Toplam
		1.000TL'den az	1.000-1.999TL	2.000-2.999TL	3.000-3.999TL	4.000-4.999TL	5.000-5.999TL	6.000TL ve üstü	Cevapsız	
Çalışmak İstememek	Kesinlikle Katılmıyorum	144	105	60	17	15	16	34	4	395
	Katılmıyorum	53	75	35	17	6	9	19	0	214
	Kararsızım	50	35	8	3	3	3	2	3	107
	Katılıyorum	69	56	39	18	5	4	7	3	201
	Kesinlikle katılıyorum	27	33	9	4	4	5	4	0	86
Toplam		343	304	151	59	33	37	66	10	1003

Tablo 30: “Çalışmak İstememek” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu İlişkisi

		Eğitim Durumu								Toplam
		Okuma-yazma bilmiyor	Okur-yazar	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Lisansüstü	Diğer (Açık öğretimler, yüksekokul)	
Çalışmak istememek	Kesinlikle katılmıyorum	28	13	124	43	80	84	21	2	395
	Katılmıyorum	5	5	59	29	58	49	9	0	214
	Kararsızım	14	3	41	13	18	15	2	1	107
	Katılıyorum	6	4	65	30	46	40	8	2	201
	Kesinlikle katılıyorum	3	1	26	16	19	13	3	5	86
Toplam		56	26	315	131	221	201	43	10	1003

Tablo 31: “Çalışmak İstememek” Yargısı ile Eğitim Durumu İlişkisi

Desteğe muhtaç kişilerin kurumsal hizmetlerden faydalanmaları konusunda katılımcıların politik duruşlarının net olmadığı cevaplardan anlaşılmaktadır. Bir yandan desteğe muhtaç kişilere bir tür acıma duygusu ile yaklaştıkları, yardım etmeyi önemseyen ifadeler kullandıkları; diğer yandan ise yoksulluğu bir sistem sorunu olarak tanımlamayarak kişileri suçlama eğilimi sergiledikleri görülmüştür.

3.12.2. “İş Bulamamak” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir ve Eğitim Durumu İlişkisi

		Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu								Toplam
		1.000TL'den az	1.000-1.999TL	2.000-2.999TL	3.000-3.999TL	4.000-4.999TL	5.000-5.999TL	6.000TL ve üstü	Cevapsız	
İş bulamamak	Kesinlikle katılmıyorum	52	75	31	13	11	14	22	2	220
	Katılmıyorum	30	50	25	13	5	4	13	1	141
	Kararsızım	37	18	6	2	4	2	3	2	74
	Katılıyorum	109	79	43	19	3	13	11	2	279
	Kesinlikle katılıyorum	115	82	46	12	10	4	17	3	289
Toplam		343	304	151	59	33	37	66	10	1003

Tablo 32: “İş Bulamamak” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu İlişkisi

		Eğitim Durumu								Toplam
		Okuma-yazma bilmiyor	Okur-yazar	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Lisansüstü	Diğer(Açık öğretimler, yüksekokul)	
İş bulamamak	Kesinlikle katılmıyorum	8	4	55	33	49	53	15	3	220
	Katılmıyorum	0	0	36	22	38	36	7	2	141
	Kararsızım	6	1	33	8	12	12	1	1	74
	Katılıyorum	21	10	93	32	60	51	9	3	279
	Kesinlikle katılıyorum	21	11	98	36	62	49	11	1	289
Toplam		56	26	315	131	221	201	43	10	1003

Tablo 33: “İş Bulamamak” Yargısı İle Eğitim Durumu İlişkisi

SHÇEK'ten yardım isteme nedenlerini anlamaya yönelik sorduğumuz soruda “iş bulamamak” yargısı ile ilgili katılımcıların çoğu olumlu görüş bildirmişlerdir. Buna karşılık, aksi yönde görüş bildirenlerin hiç de azımsanmayacak bir oranda olmasının oldukça çarpıcı ve yoruma açık bir veri olduğu düşünülmektedir. Genel anlamda, iş bulamama nedeniyle yardım talebinde bulunulmasını pek de inandırıcı bir gerekçe olarak görmediği şeklinde yorumlanabilir. Bu olumsuz yargı, işsizlik durumu ile daha kolay empati kurabileceği düşünülen sosyal sınıfa ait bireyler için bile azımsanmayacak bir orandadır.

3.12.3. “Evde Bakıma Muhtaç Engelli’lerin Olması” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir ve Eğitim Durumu İlişkisi

		Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu								Toplam
		1.000TL’den az	1.000-1.999TL	2.000-2.999TL	3.000-3.999TL	4.000-4.999TL	5.000-5.999TL	6.000TL ve üstü	Cevapsız	
Evde Bakıma Muhtaç Engelli’lerin Olması	Kesinlikle katılmıyorum	31	22	9	3	3	2	10	1	81
	Katılmıyorum	14	19	11	8	3	5	7	0	67
	Kararsızım	20	15	6	0	5	4	5	2	57
	Katılıyorum	91	107	54	29	10	10	27	3	331
	Kesinlikle katılıyorum	187	141	71	19	11	16	17	4	466
Toplam		343	304	151	59	32	37	66	10	1002

Tablo 34: “Evde Bakıma Muhtaç Engelli’lerin Olması” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu İlişkisi

		Eğitim Durumu								Toplam
		Okuma-yazma bilmiyor	okur-yazar	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Lisansüstü	Diğer (Açık öğretimler, yüksek okul)	
Evde Bakıma Muhtaç Engelli’lerin Olması	Kesinlikle katılmıyorum	9	3	24	11	13	19	1	1	81
	Katılmıyorum	0	1	18	9	13	22	4	0	67
	Kararsızım	4	5	17	3	10	9	7	2	57
	Katılıyorum	11	2	94	47	84	76	16	1	331
	Kesinlikle katılıyorum	32	15	162	61	101	75	15	6	467
Toplam		56	26	315	131	221	201	43	10	1003

Tablo 35: “Evde Bakıma Muhtaç Engelli’lerin Olması” Yargısı ile Eğitim Durumu İlişkisi

Edindiğimiz veriler üzerinden engelli insanların bakımı konusunda kamusal bilincin geliştiğini söylemek mümkün görünmektedir. Her ne kadar kamu idaresince engellilerin günlük yaşamlarını kolaylaştıracak, aktif ve eşit vatandaşlıklarını kullanabilmeleri adına almış oldukları tedbirler yetersizse de, bu konuda toplumsal bir hassasiyetin varlığından söz edilebilir.

3.12.4. “Her şeyi Devletten Bekleme Alışkanlığının Olması” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir ve Eğitim Durumu İlişkisi

		Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu								Toplam
		1.000TL'den az	1.000-1.999TL	2.000-2.999TL	3.000-3.999TL	4.000-4.999TL	5.000-5.999TL	6.000TL ve üstü	Cevapsız	
Her şeyi Devletten Bekleme Alışkanlığının Olması	Kesinlikle katılmıyorum	118	83	39	6	7	13	14	0	280
	Katılmıyorum	48	53	14	10	3	4	14	0	146
	Kararsızım	25	15	6	6	1	1	6	1	61
	Katılıyorum	83	59	41	16	7	8	14	3	231
	Kesinlikle katılıyorum	67	94	51	21	15	11	18	6	283
Toplam		341	304	151	59	33	37	66	10	1001

Tablo 36: “Her şeyi Devletten Bekleme Alışkanlığının Olması” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu İlişkisi

		Eğitim Durumu								Toplam
		Okuma-yazma bilmiyor	Okur-yazar	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Lisansüstü	Diğer (açık öğretimler, yüksekokul)	
Her şeyi Devletten Bekleme Alışkanlığının Olması	Kesinlikle katılmıyorum	17	10	110	33	44	49	14	3	280
	Katılmıyorum	8	3	49	19	34	25	7	1	146
	Kararsızım	5	2	19	9	9	14	3	0	61
	Katılıyorum	14	1	77	31	62	35	8	3	231
	Kesinlikle katılıyorum	11	10	59	39	72	78	11	3	283
Toplam		55	26	314	131	221	201	43	10	1001

Tablo 37: “Her şeyi Devletten Bekleme Alışkanlığının Olması” Yargısı ile Eğitim Durumu İlişkisi

Her ne kadar çalışmamızda “SHÇEK’ten yardım almak haktır” yargısına olumlu yaklaşanların sayısı çoğunlukta olsa da, bu soruya verilen cevaplara bakıldığında hiç de azımsanmayacak bir oranda SHÇEK gibi kamu kurumlarından yardım almaya yönelik olumsuz bir yargının öne çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda devlet-yurttaş ilişkisinde, temel haklar alanında veya sosyal yardım görevini kimin ifa edeceği konusunda bir bilinç bulanıklığının ya da yardım alan insanlara yönelik bir suçlama eğilimi olarak yorumlanmaya ve tartışılmaya muhtaç olduğu düşünülmektedir.

3.12.5. “İnsanların Başına Beklenmedik Felaketlerin Gelmesi (trafik kazası, doğal afetler, hastalık vb.)” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu İlişkisi

		Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu								Toplam
		1.000TL'den az	1.000-1.999TL	2.000-2.999TL	3.000-3.999TL	4.000-4.999TL	5.000-5.999TL	6.000TL ve üstü	Cevapsız	
İnsanların Başına Beklenmedik Felaketlerin Gelmesi (trafik kazası, doğal afetler, hastalık vb.)	Kesinlikle katılmıyorum	15	15	4	2	0	2	7	1	46
	Katılmıyorum	6	4	6	6	1	1	1	0	25
	Kararsızım	20	7	3	3	2	0	5	1	41
	Katılıyorum	106	100	56	25	15	15	23	4	344
	Kesinlikle katılıyorum	196	178	82	23	15	19	30	4	547
Toplam		343	304	151	59	33	37	66	10	1003

Tablo 38: “İnsanların Başına Beklenmedik Felaketlerin Gelmesi (trafik kazası, doğal afetler, hastalık vb.)” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu İlişkisi

Gelir durumu ne olursa olsun katılımcıların başlarına beklenmedik bir felaketin gelmesi durumunda kamusal desteğin öneminin bilincinde oldukları verilerden görülmektedir.

3.12.6. “Kadınların Çalışmasına İzin Verilmemesi” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir ve Eğitim Durumu İlişkisi

		Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu								Toplam
		1.000TL'den az	1.000-1.999TL	2.000-2.999TL	3.000-3.999TL	4.000-4.999TL	5.000-5.999TL	6.000TL ve üstü	Cevapsız	
Kadınların Çalışmasına İzin Verilmemesi	Kesinlikle katılmıyorum	145	101	39	8	7	9	13	2	324
	Katılmıyorum	30	45	29	11	8	8	17	1	149
	Kararsızım	31	24	10	8	2	3	9	2	89
	Katılıyorum	62	62	33	20	6	8	17	2	210
	Kesinlikle katılıyorum	75	72	40	12	10	9	10	3	231
Toplam		343	304	151	59	33	37	66	10	1003

Tablo 39: “Kadınların Çalışmasına İzin Verilmemesi” Yargısı ile Hanenin Aylık Ortalama Gelir Durumu İlişkisi

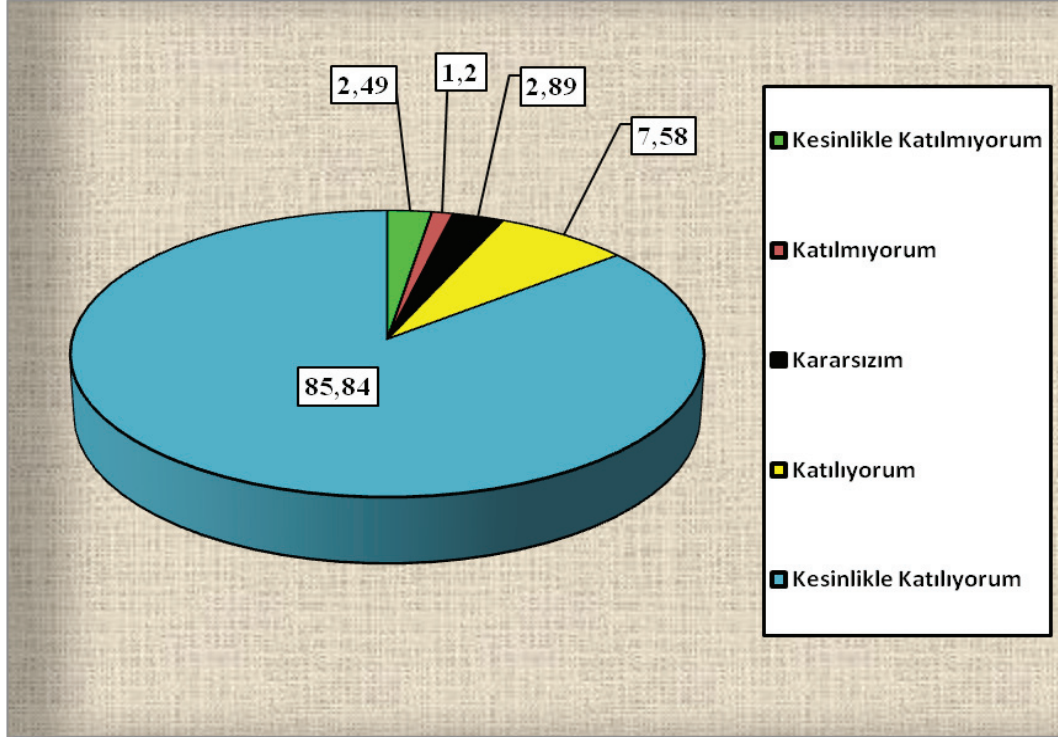
		Eğitim Durumu								Toplam
		Okuma- yazma bilmiyor	Okur- yazar	İlkokul mezunu	Ortaokul mezunu	Lise mezunu	Üniversite mezunu	Lisansüstü	Diğer (Açık öğretimler, yüksekokul)	
Kadınların Çalışmasına İzin Verilmemesi	Kesinlikle katılmıyorum	26	12	132	44	55	41	10	4	324
	Katılmıyorum	1	1	48	18	37	39	4	1	149
	Kararsızım	10	2	20	10	14	28	5	0	89
	Katılıyorum	9	4	61	27	48	46	13	2	210
	Kesinlikle katılıyorum	10	7	54	32	67	47	11	3	231
Toplam		56	26	315	131	221	201	43	10	1003

Tablo 40: “Kadınların Çalışmasına İzin Verilmemesi” Yargısı ile Eğitim Durumu İlişkisi

Kadın işgücünün hane geliri ve yaşam kalitesinin yükselmesinde önemli bir kriter olarak algılandığı verilerden görülmekle birlikte bu algının hala yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Kadın işgücünün etkinliğinin artması ve bu yönde toplumsal bilincin gelişmesinde kadın hareketinin kazanımlarının görünürlüğünün artırılması bu bilincin yerleşmesinde önemli bir basamak olarak görülebilir.

3.13. Yaşadığınız Bölgede Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna Bağlı Bir Kuruluşun Olmasını İster miydiniz?

Ankete katılanların çoğu yaşadıkları bölgede Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'na ait kuruluşun olmasını kesinlikle istediğini belirtmiştir. Bu tarz kuruluşların yakınında olmasını istemeyenlerin ve kararsız kalanların oranı ise toplamda % 6,6'da kalmaktadır. Ancak Sosyal Hizmetlere ait kuruluşların bulundukları semtlerden dışarı taşınmaları ve özellikle istismar mağduru kız çocukların koruma altına alındığı kurumların çevrenin yoğun tepkisi ile karşı karşıya kaldıkları, zaman zaman da çevrede oturanlar tarafından saldırıya uğradıkları bilinmektedir.

Grafik 7: Yaşadığınız Bölgede SHÇEK'e Bağlı Kuruluş Olmasını İster miydiniz?

3.14. Herhangi bir Yardım Yapacak Olsaydınız Kime ya da Nereye Yapardınız?

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Tanıdığım birine kendim yardım ederdim.	8,20%	3,10%	3,20%	13,10%	71,90%
Engellilere yardım yapan kurumlar (Altı nokta körler derneği, Sakatlar derneği vb.)	17,90%	4,60%	6,20%	32,10%	38,80%
Eğitim alanında yardım yapan kurumlara (TEGEV, TEV, AÇEV vb.)	19,80%	4,20%	7%	33,20%	35,20%
Sağlık alanında yardım yapan kurumlara (LÖSEV, Omurilik Vakfı, Tohum Vakfı vb.)	19,60%	5,40%	6,20%	34,50%	33,80%
Kamu kurumları (Kızılay, SHÇEK, Mehmetçik Vakfı vb.)	20,30%	4,70%	6,50%	28,40%	39,60%
Doğal hayatı korumak için yardım yapan kurumlar (TEMA, Greenpeace, Hayvanları koruma derneği vb.)	26,50%	8,50%	11,10%	28,30%	25%

Tablo 41: Herhangi Bir Yardım Yapacak Olsaydınız Kime ya da Nereye Yapardınız?

Ankete katılanların yardım yapmak istediklerinde tercihlerini önceliklerine göre sıralamaları istenmiştir. Katılımcıların %85'i öncelikle kendi çevrelerinden ihtiyaç sahiplerine yardım etmeyi tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Kamu kurumları ya da sivil toplum kurumları aracılığı ile yapılan yardımlara yönelik bir güvensizlik olduğu sonucu tartışmaya açık olmakla beraber bu alanlarda yürütülen çalışmaların koordinasyon, tanıtım ve takip sistemlerinin toplumda güven sağlayıcı bir boyuta ulaşamadığı sonucu çıkarılabilir.

Kurumsal hizmet veren yardım kuruluşları içinde doğal hayatı koruma ve çevre konusunda destek sağlayan örgütlere yardım yapılma isteğinin düşük seviyelerde kalması, çevre duyarlılığı ya da yaşadığımız dünyanın karşı karşıya kaldığı çevresel sorunlar konusunda toplumsal bilincin yeterli düzeylere ulaşmadığı düşünülebilir.

4. SONUÇ YERİNE

• Sosyal hizmetin (ve özelde Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın) tanıtımında medyanın provakatif ve istismar edici habercilik anlayışı yerine toplumsal bilinci geliştirici ve eğitici bir yayıncılık anlayışı geliştirmesi gerektiği düşünülmektedir. Bunun yanı sıra kamu kurum ve kuruluşlarının da yurttaşların sosyal hizmetlere nasıl ulaşabileceği ve hizmetlerden nasıl faydalanacağına dair tanıtım faaliyetlerine ağırlık vermesi gerektiği ifade edilebilir. Sosyal hizmet konusu, küçük yaşlardan itibaren okullardaki eğitimin bir parçası olmalıdır.

• Anketimizde Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun görevleri konusunda verilen cevap ağırlıklı olarak "Kimsesiz çocukların bakımını üstlenmek" olmuştur. Dolayısı ile bugün faaliyette olan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kadınlar, yaşlılar, engelliler, yoksul insanlara sağlanan sosyo-ekonomik destekler ve istismara uğrayan çocuklara sağlanan destekler ve acil yardım hattı olarak tanıtılan ALO 183 sistemi ile ilgili daha etkin tanıtım faaliyetlerinin yanında toplumsal bilincin artırılmasına yönelik hak kavramı etrafında şekillenecek çalışmaların hayata geçirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

• Katılımcıların sosyal hizmet görevini devlet ve "hayırsever vatandaşlar" birlikteliğine atfeden yaklaşımı araştırmamızın düşündürücü sonuçlarından biridir. Bu bağlamda özelleştirme politikalarının yaygın olarak gözlemlendiği yaşlılık ve engellilik alanı başta olmak üzere tüm sosyal hizmetin devlet eli ile verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Son dönemin taşeron istihdam modelinden derhal vazgeçilmesi gerektiği, bu noktada alanda örgütlenen sendikaların faaliyetlerini ve etkinliklerini artırmaya yönelik çalışmalar yapması gerektiği düşünülmektedir.

• Toplumda sosyo-ekonomik anlamda desteğe ihtiyaç duyan insanları ötekileştiren/dışlayan bir akış açısının varlığından söz edilebilir. Bu anlamda ötekileştirici ve etiketleyici bakış açıları ile mücadele etmenin yolları üzerine düşünülmelidir.

• Katılımcılar tarafından SHÇEK'ten yardım isteme nedeni ağırlıklı olarak "İnsanların başına beklenmedik felaketlerin gelmesi (trafik kazası, doğal afetler, hastalık vb.)" yargısı ile açıklanmıştır. Katılımcıların başlarına beklenmedik bir felaketin gelmesi durumunda kamusal desteğin öneminin bilincinde oldukları söylenebilir. Evde bakıma muhtaç engelli/lerin olması, insanların büyük şehirlere göç etmiş olmaları nedeniyle geçim kaynaklarını (tarım, hayvancılık vb.) kaybetmiş olmaları, iş bulamamak, çok çocuk sahibi olmak, her şeyi devletten bekleme alışkanlığının olması nedenleri bu nedeni takip etmekle birlikte çalışmak istememek ve ekonomik kaynakları bilinçsiz şekilde kullanmak nedenlerinin çok daha düşük oranlar ile ifade edildiği görülmüştür.

• Katılımcıların yardım yapmak istediklerinde tercihlerini önceliklerine göre sıralamaları istendiğinde büyük bir çoğunlukla öncelikle kendi çevrelerinden ihtiyaç sahiplerine yardım etmeyi

tercih ettikleri görülmektedir. Yine katılımcıların hayatlarını kendi başlarına idame ettirememesi durumunda öncelikle birinci derecede yakın aile bireylerine başvurmayı tercih ettikleri araştırma sonuçlarından çıkmaktadır. Sonuçlar toplumda kamusal kurumlara yönelik bir güvensizliğin varlığını düşündürmektedir.

“İstanbul İlinde Sosyal Hizmet Algısı Üzerine Bir Alan Araştırması” sonuçları üzerinden birçok tartışma yürütülebilir. Ancak biz en temel tartışma noktalarının kamusal hak kavramı etrafında yeniden tartışılması gereken yurttaşlık bilincinin ve ülkemizde son dönemde hemen her toplumsal sorunda çözüm mercii olarak karşımıza çıkan “sivil toplumculuk” anlayışının olduğunu düşünmekteyiz. Araştırmamızın sonuçları temel haklar ve yaşadığımız sosyo-ekonomik sorunlarla ilgili çözüm mekanizmaları konusunda bir kafa karışıklığına işaret etmekte. Ayrıca yoksulluk ve yarattığı tahribatın sadece sınırlı bir ekonomik iyileşme öngören sürdürülebilir yoksulluk anlayışı ile ya da hâlihazırda yürütülen sosyal hizmet modelleri ile çözümlenmesi mümkün görünmemektedir. Özellikle yeni-liberal etkilerin sadece ekonomik veriler üzerinde yarattığı eşitsiz toplum anlayışı değil, bu etkileri insanlığın birikimleri ile sorgulamakla yükümlü sosyal bilimler alanında yarattığı kavramsal ve teorik tahribat da sorgulanmalıdır.

4.1. EK TARTIŞMA BAŞLIKLARI

- Sosyal hizmet alanında yapılan işin yüksek nitelikli işgücü gerektirmesine rağmen kurumun çalışanlarına yönelik hizmet içi eğitimlerin ve mesleki deformasyona karşı destekleyici ve sağaltıcı çalışmaların yapılmaması.
- Verilen hizmetlere ulaşılmasına engel olabilecek yoğunlukta bürokratik işlemlerin varlığı.
- Sosyal hizmet modellerinin çeşitlendirilmesine yönelik çalışmalar yapılmasının gerekliliği. Özellikle psikiyatrik sosyal hizmetin bir an önce kurumsal hizmetlerin kapsamına alınması gerektiği.
- Sosyal hizmet alanında sorunların tespiti ve dezavantajlı kesimlere daha etkin bir şekilde ulaşabilmek amacı ile sosyal hizmet üreten kurum/kuruluşların yapılarında Araştırma-Geliştirme birimlerinin kurulması ve bu alana dair derinlikli araştırmaların yapılması.
- Sosyal hizmetlerin multi-disipliner bir alan olması dolayısıyla ilgili bütün meslek gruplarının bu alana yönelik uzmanlık sistemine geçmeleri.
- Sosyal hizmet modellerinde koruyucu, önleyici, destekleyici çalışmalar eşliğinde ve süreklilik esasına dayalı anlayış geliştirilmesinin gerekliliği.
- Sosyal hizmetlerin piyasacı/rekabetçi işletme yaklaşımına göre değil, kamu yararına hizmet eden, dezavantajlı grupların sözünün ve beklentilerinin öne çıkarıldığı bir yaklaşım ve etik değerler çerçevesinde sunulması gerekliliği.
- Kadın başta olmak üzere dezavantajlı gruplar/ mağdur tarafların aile dışında yok sayılmaması.
- Kadınlara ve çocuklara yönelik her türlü şiddetin önlenmesi için toplumsal bilinci yükseltmeye yönelik gerçekleştirilecek kampanyaların yanında uygulama ve yasal mevzuat arasındaki uyumsuzlukların ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalara daha fazla önem verilmesi.
- Sosyal hizmet veren kurumların bulundukları çevre ile uyumlulaştırılması, bu kurumlara yönelik mahalle baskısının ortadan kaldırılması için tanıtıcı faaliyetlerin gerçekleştirilmesi.

KAYNAKÇA:

- Altwater, Elmar (1985), “Yeni-liberal Karşı-Devrimin Mübtezelliği”, Çev. Yılmaz Öner, Kriz Neo-Liberalizm ve Reagan Dosyası içinde, Alan Yayınları, İstanbul.
- Arın, Tülay (1987), Genel Teorinin Ellinci Yılında Keynesçilik, İktisat Dergisi, Sayı: 268.
- Arın, Tülay (1992), Dünya Düzeni: Emperyalizm Nereye?, 11. Tez, Sayı:12, Belge Yayınları, İstanbul.
- Başpınar, Özgür (2007), Sokak Çocuğu Olgusu ve Türkiye’de Uygulanan Hizmet Modeli, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Siyaset ve Sosyal Bilimler Yüksek Lisans Programı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bauman, Zygmunt (1999), Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları, Çev. A. Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Belsey, Andrew (1994), Yeni-Sağ Toplumsal Düzen ve Yurttaşlık Hakları, Mürekkep Dergi, Sayı:1.
- Buğra, Ayşe (2005), Yoksulluk ve Sosyal Haklar, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği İçin Hazırlanan Danışman Raporu, İstanbul.
- Duyan, Veli (2010), Sosyal Hizmet Temelleri, Yaklaşımları ve Müdahale Yöntemleri, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayınları, Ankara.
- Eren, Veysel (2008), Devletin Dönüşümü ve Yeni Dönem Kamu Yönetimi, (Ed.) Mehmet Özel & Veysel Eren, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Ghai, Dharam (1995), “Yapısal Uyum, Küresel Bütünleşme ve Sosyal Demokrasi”, Piyasa Güçleri ve Küresel Kalkınma içinde (Ed.) Renee Prendergast-Frances Stewart, Çev. İdil Eser, YKY, İstanbul.
- Giddens, Anthony (2000), Elimizden Kaçıp Giden Dünya, Çev. Osman Akınhay, Alfa Basım Yayım, İstanbul.
- Göktürk, Atilla (2002), “Kentsel Haklar Kent Yoksullarını Kapsar İse...”, Yoksulluk, Şiddet ve İnsan Hakları içinde.
- Hirst, P.&Thompson G. (1998), Küreselleşme Sorgulanıyor, Çev. Ç. Erdem-E. Yücel, Dost Yayınevi, Ankara.
- İlkkaracan, Pınar (1996) Sıcak Yuva Masalı, Metis Yayınları, İstanbul.
- Kongar, Emre (1978) İnsanı Yönlendirme ve Sosyal Hizmetler, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Koray, Meryem (2008), Sosyal Politika, İmge Kitabevi, Ankara.
- Koray, Meryem (2011), Kapitalizm Küreselleşirken Dünya Ahvalı, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Minc, Alain (1995) Yeni Ortaçağ, çev. M.Ali Ağaoğulları, İmge Kitabevi, Ankara.
- Özbek, Nadir (2002) Osmanlı İmparatorluğu’nda Sosyal Devlet –Siyaset, İktidar ve Meşruiyet 1876- 1914-, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Rosanvallon, Pierre (2004), Refah Devletinın Krizi, Çev. Burcu Şahinli, Dost Yayınevi, Ankara.
- Sosyal Araştırmalar Merkezi (2003), “Yoksulluk ve Yoksunluk” Araştırması, http://www.samardan.com/detayli_projeler.asp?ID=7
- Şaylan, Gencay (1995), Değişim Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi, İmge Yayınevi, Ankara.
- TÜSİAD&Capital (1999), Türkiye’nin Fırsat Penceresi Demografik Dönüşüm ve İzdüşümleri, İstanbul.
- Wainwright, Hilary (1995) Yeni Bir Sol Üzerine Tartışmalar -Serbest Piyasacı Sağa Cevaplar-, Çev. Ali Çakıroğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- World Bank, World Development Report (2000/2001) –Attacking Poverty Washington D.C., World Bank Publications.
- World Bank (2000), Our Dream: A World Free of Povert, Oxford University Press, Oxford.
- 2 Kasım 2011 tarihli Resmi Gazete, 662 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname.

**FRIEDRICH
EBERT**
STIFTUNG

SOMDER
A R A Ş T I R M A

www.sosyolojimezunlari.org
www.festr.org/tr